

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Запорізька політехніка»

Факультет соціальних наук
(повне найменування факультету)

Психологія
(повне найменування кафедри)

Пояснювальна записка

до дипломного проекту (роботи)

магістр
(ступінь вищої освіти)

на тему LEGO-технології як ресурс психічного розвитку та соціально-психологічної підтримки дітей дошкільного та молодшого шкільного віку під час війни
(назва теми)

Виконав(ла): студент(ка) 2 курсу,
групи СНз-113м

Спеціальності 053 Психологія
(код і найменування спеціальності)

Освітня програма (спеціалізація)

Психологія

ГОНЧАРОВА А.В.
(ПРИЗВИЩЕ та ініціали)

Керівник ПИЛИПЕНКО К.В.
(ПРИЗВИЩЕ та ініціали)

Рецензент КОВАЛЬ В.В.
(ПРИЗВИЩЕ та ініціали)

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Запорізька політехніка»
(повне найменування закладу вищої освіти)

Факультет соціальних наук
Кафедра «Психологія»
Ступінь вищої освіти магістр
Спеціальність 053 Психологія
(код і найменування)
Освітня програма (спеціалізація) Психологія
(назва освітньої програми (спеціалізації))

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри _____

« 29 » _____ серпня 2024 року

ЗАВДАННЯ

НА ДИПЛОМНИЙ ПРОЄКТ (РОБОТУ) СТУДЕНТА(КИ)

ГОНЧАРОВА Анастасія Ігорівна

(ПРИЗВИЩЕ, ім'я, по батькові)

1. Тема проекту (роботи) LEGO-технології як ресурс психічного розвитку та соціально-психологічної підтримки дітей дошкільного та молодшого шкільного віку під час війни.

керівник проекту (роботи) кандидат психологічних наук ПИЛИПЕНКО Катерина Валентинівна

(науковий ступінь, вчене звання, ПРИЗВИЩЕ, ім'я, по батькові)

затверджені наказом закладу вищої освіти від «02» вересня 2024 року № 358

2. Строк подання студентом проекту (роботи) 11 грудня 2024 року

3. Вихідні дані до проекту (роботи) 117 сторінок, 60 джерел, 11 рисунки, 10 таблиці, 3 додатки.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) було реалізовано ряд завдань: здійснено теоретико-методологічний аналіз поняття «LEGO-технології» та їхнього впливу на психічний розвиток дітей; проаналізовано психологічні механізми впливу гри на емоційний та когнітивний розвиток дітей дошкільного та молодшого шкільного віку; проведено дослідження ролі соціально-психологічної підтримки дітей під час війни; проведено анкетування батьків і педагогів щодо впливу LEGO-технологій на психічний розвиток дітей; Проаналізовано психологічні механізми впливу гри на емоційний та когнітивний розвиток дітей дошкільного та молодшого шкільного віку; досліджено ролі соціально-психологічної підтримки дітей під час війни; аналіз результатів дослідження; розроблено практичні рекомендації для педагогів щодо використання LEGO-технологій кризових умовах;

підготовка рекомендацій для батьків з організації ігрової діяльності з LEGO вдома; створено моделі інтеграції LEGO-технологій у освітній процес для дітей дошкільного та молодшого шкільного віку

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень) Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень) рис. 2.1. Рис.2.1 Розподіл вибірки батьків за статтю (у %); рис.2.2 Розподіл вибірки дітей по віку (у %); рис. 2.3. Профіль психоемоційного стану дітей (формувальний етап) (у балах); рис.2.4 Результати спостереження за дітьми (формувальний етап) (у балах); Рис.2.5 Рівень розвитку ключових навичок в дітей(у балах); рис. 2.6 Розподіл побудованих дітьми LEGO моделей(у %); рис.3.1Структура сеансу LEGO-терапії; рис.3.2. Структура програми; рис.3.3 Структура заняття в рамках реалізації Програми «LEGO-Створюємо Світ Мрій» (складено автором); рис.3.4. Динаміка зміни психоемоційного стану дітей(у балах); рис.3.5 Динаміка змін в поведінці дітей(у балах); таблиця 2.1. Статистичний аналіз результатів анкетування батьків, щодо визначення психоемоційного стану дітей (Анкети для батьків Н.В. Стецо) (формувальний етап) (у %) ; таблиця 3.4.Аналіз впливу LEGO-занять на психічний розвиток та соціально-психологічну підтримку дітей під час війни (контрольний етап);таблиця 2.2. Протокол включеного спостереження за груповою роботою (група 4 дитини); таблиця 2.3.Статистичний аналіз результатів спостереження за дітьми (формувальний етап); таблиця 2.4 Узагальнені результати спостереження за дітьми на заняттях. Рівень розвитку ключових навичок (формувальний етап); Таблиця 2.5 Приклади побудованих дітьми LEGO моделей; таблиця 3.1.Програма «LEGO-Створюємо Світ Мрій» (складено автором); таблиця 3.2.Аналіз зміни психоемоційного стану дітей (контрольний етап); таблиця 3.3.Зміни поведінки дітей (за розробленим автором планом) (контрольний етап); Таблиця 3.4.Аналіз впливу LEGO-занять на психічний розвиток та соціально-психологічну підтримку дітей під час війни (контрольний етап); таблиця 3.5. Значущість змін психологічного стану дітей до та після реалізації LEGO-програми;

6. Консультанти розділів проекту (роботи)

Розділ	ПРИЗВИЩЕ, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	прийняв виконане завдання
1	ПИЛИПЕНКО К.В., доцент	23.09.2024	06.10.2024
2	ПИЛИПЕНКО К.В., доцент	07.10.2024	20.10.2024
3	ПИЛИПЕНКО К.В., доцент	21.10.2024	27.10.2024
Нормок-ь	КОВАЛЬ В.О., в.о.зав.кафедри	02.12.2024	04.12.2024

7. Дата видачі завдання «29» серпня 2024 року.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів дипломного проекту (роботи)	Строк виконання етапів проекту (роботи)	Примітка
1	Узгодження теми та затвердження завдання на дипломний проект(роботу)	29.08.2024	
2	Збір матеріалу та вивчення літературних джерел на дипломний проект (роботу)	30.08.2024	
3	Затвердження теми	02.09.2024	
4	Складання змісту	20.09.2024	
5	Виконання першого розділу	23.09.2024	
6	Виконання другого розділу	07.10.2024	
7	Виконання третього розділу	21.10.2024	
8	Формування висновків	28.10.2024	
9	Перевірка роботи керівником	01.11.2024	
10	Оформлення дипломного проекту(роботи)	04.11.2024	
11	Нормоконтроль та перевірка на запозичення	08.11.2024	
12	Попередній захист дипломного проекту(роботи)	11.12.2024	
13	Подання роботи на кафедру	11.12.2024	
14	Одержання відгуку та рецензії	13.12.2024	
15	Захист дипломної роботи	23.01.2025	

Студент(ка) _____ Анастасія ГОНЧАРОВА
(підпис) (Ім'я ПРІЗВИЩЕ)

Керівник проекту (роботи) _____ Катерина ПИЛИПЕНКО
(підпис) (Ім'я ПРІЗВИЩЕ)

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота магістра: 117 с., 10 табл., 11 рис., 60 дж., 3 дод.

Об'єкт дослідження це психоемоційна стійкість, соціальна адаптація та когнітивний розвиток дітей дошкільного та молодшого шкільного віку в умовах війни.

Предмет дослідження це педагогічні умови та методи використання LEGO-технологій для забезпечення психоемоційної стійкості, розвитку соціальної адаптації та когнітивних здібностей дітей дошкільного та молодшого шкільного віку в умовах війни.

Метою дослідження є визначення впливу LEGO-технологій на психоемоційний стан, соціальну адаптацію та когнітивний розвиток дітей дошкільного та молодшого шкільного віку в умовах війни, а також розробка педагогічних умов для їх ефективного використання з метою підтримки психічного здоров'я дітей у кризових обставинах.

Методи дослідження: теоретичні – аналіз наукової психолого-педагогічної літератури щодо проблеми дослідження, узагальнення наукових підходів, індукція та дедукція, синтез; емпіричні – спостереження, усне та анкетне опитування, тестування (проективні методики); методи математичної статистики – статистичний аналіз, кореляційний аналіз, аналіз непараметричного Т-критерію Мана-Уїтні; графічний та табличний методи.

Практичне значення одержаних результатів полягає у запропонованих психолого-педагогічних умовах використання LEGO-технологій для підтримки дітей у кризових умовах, а також у методичних рекомендаціях для педагогів та батьків.

LEGO-ТЕХНОЛОГІЇ, ПСИХІЧНИЙ РОЗВИТОК, СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА, ДІТИ, КРИЗОВІ СИТУАЦІЇ, ВІЙНА, ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ, ПСИХОЕМОЦІЙНИЙ СТАН

ЗМІСТ

ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1	17
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИКОРИСТАННЯ LEGO-ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ ПСИХОСОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ ДІТЕЙ ПІД ЧАС ВІЙНИ	17
1.1. Концептуальні основи LEGO-технологій.....	17
1.2. Психологічні наслідки війни для дітей та їхні потреби.	28
1.3. LEGO як інструмент для підтримки психічного розвитку дітей.	38
РОЗДІЛ 2	46
ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ LEGO-ТЕХНОЛОГІЙ НА ПСИХІЧНИЙ СТАН ДІТЕЙ ПІД ЧАС ВІЙНИ	46
2.1. Організація та методика дослідження впливу LEGO на психологічний стан дітей у період війни.	46
2.2. Опис результатів дослідження.....	57
РОЗДІЛ 3	77
ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ ПСИХІЧНОГО СТАНУ ДІТЕЙ ЗАСОБАМИ LEGO-ТЕХНОЛОГІЙ	77
3.1 Перспективи використання LEGO-технології в психотерапевтичних практиках роботи з дітьми.	77
3.2 Розробка програми соціально-психологічної підтримки дітей засобами LEGO-технології: «LEGO-Створюємо Світ Мрій»	85
3.3 Оцінка ефективності запропонованих заходів.....	93
ВИСНОВКИ.....	104
ДОДАТКИ.....	114

ВСТУП

Психічний розвиток дітей дошкільного та молодшого шкільного віку в умовах кризових ситуацій, таких як війна, є однією з актуальних проблем сучасної психології. Травматичні події впливають на емоційний стан дітей, їхню соціальну адаптацію та когнітивні здібності, тому вони потребують особливої уваги та підтримки.

LEGO-технології, що поєднують гру, творчість і навчання, є ефективним інструментом для надання психологічної підтримки. Гра з LEGO сприяє розвитку навичок саморегуляції, комунікації та творчого мислення, знижує рівень тривожності й допомагає дітям висловлювати свої емоції.

Використання інноваційних підходів, таких як LEGO-технології, дозволяє створити безпечне середовище для психічного відновлення дітей та забезпечення ефективної соціально-психологічної підтримки в умовах криз.

LEGO як елемент STEM-освіти дозволяє дітям досліджувати світ через практичну діяльність, сприяючи формуванню ключових компетентностей учнів. Інтеграція LEGO у навчальний процес дозволяє дітям ефективно виражати свої емоції, відновлювати почуття безпеки та стабільності. Ігрове конструювання також підтримує емоційний розвиток, створюючи сприятливі умови для навчально-виховного процесу.

Таким чином, актуальність теми пов'язана з необхідністю пошуку нових педагогічних підходів та психологічних методів, які сприятимуть не лише когнітивному, але й емоційному розвитку дітей. LEGO-технології пропонують універсальний інструмент, який об'єднує ігрову, навчальну та терапевтичну діяльність, що робить їх надзвичайно важливими в умовах сучасної кризи.

Дослідження спрямоване на розробку ефективних підходів для підтримки психічного здоров'я дітей в умовах кризових ситуацій, зокрема війни, а також прагненням забезпечити їм можливість для творчого самовираження і емоційної регуляції через гру.

Інтеграція LEGO-технологій у навчально-виховний процес сприяє створенню середовища, яке підтримує емоційну стабільність, розвиток соціальних навичок та когнітивних здібностей дітей.

Практичні результати роботи можуть бути використані в навчальних закладах, психологічних центрах та сімейній практиці для забезпечення підтримки та розвитку дітей, які переживають стресовий стан. Робота додатково вдосконалити педагогічні та психологічні методи, спрямовані на адаптацію дітей до складних життєвих потреб.

Об'єкт дослідження це психоемоційна стійкість, соціальна адаптація та когнітивний розвиток дітей дошкільного та молодшого шкільного віку в умовах війни.

Предмет дослідження це педагогічні умови та методи використання LEGO-технологій для забезпечення психоемоційної стійкості, розвитку соціальної адаптації та когнітивних здібностей дітей дошкільного та молодшого шкільного віку в умовах війни.

Метою дослідження є визначення впливу LEGO-технологій на психоемоційний стан, соціальну адаптацію та когнітивний розвиток дітей дошкільного та молодшого шкільного віку в умовах війни, а також розробка педагогічних умов для їх ефективного використання з метою підтримки психічного здоров'я дітей у кризових обставинах.

Завдання дослідження:

1. Провести теоретичний аналіз наукової літератури з питань використання LEGO-технологій для підтримки психічного розвитку дітей в умовах кризових ситуацій.

2. Визначити педагогічні умови інтеграції LEGO-технологій у навчально-виховний процес як засобу соціально-психологічної підтримки дітей.

3. Дослідити вплив LEGO-технологій на розвиток емоційної стійкості та когнітивних навичок у дітей дошкільного та молодшого шкільного віку.

4. Розробити та апробувати методичні рекомендації для педагогів та психологів щодо використання LEGO-технологій у роботі з дітьми, які перебувають у кризових умовах.

5. Узагальнити результати експериментального дослідження та оцінити ефективність запропонованих педагогічних умов.

Для досягнення поставленої мети та вирішення завдань дослідження були використані наступні наукові методи дослідження:

- теоретичні: аналіз наукової психолого-педагогічної літератури щодо проблеми дослідження, узагальнення наукових підходів, індукція та дедукція, синтез;

- емпіричні: спостереження, усне та анкетне опитування (<https://vseosvita.ua/library/zbirka-anket-dla-batkiv-doskilnikov-290947.html>)[60], тестування (проективні методики)[57];

- методи математичної статистики (статистичний аналіз, кореляційний аналіз, аналіз непараметричного Т-критерію Мана-Уїтні);

- графічний та табличний методи.

Методи збору даних.

Кількісні методи це анкета для батьків (для оцінки психоемоційного стану дітей) та усне опитування дітей.

Якісні методи: спостереження під час занять з LEGO; проективні методики з використанням LEGO (діти отримували завдання побудувати конструкції, які б символізували їхній внутрішній стан або уявлення про безпеку); картування емоційних станів через LEGO-метафори (діти

створювали LEGO-моделі, які метафорично відображали їхні почуття, переживання та уявлення про світ).

Характеристика методів емпіричного психологічного дослідження.

Метод спостереження це науковий метод збору даних, при якому дослідник систематично спостерігає за поведінкою об'єкта дослідження в природних умовах без втручання, щоб зрозуміти його особливості, взаємодії або реакції.

План спостереження за дітьми:

1. Вибір учасників: діти 5-11 років, що мешкають у прифронтовому місті Запоріжжя під час війни.
2. Тривалість дослідження: 4 тижні
3. Методи збору даних: спостереження за поведінкою дітей під час заняття з LEGO; проведення інтерв'ю з дітьми після кожного заняття.
4. Запис спостережень: фіксування поведінки дітей під час занять, аналіз їх взаємодії з іншими, рівень участі у групових завданнях.

Організація дослідження проводилася у три етапи, кожен з яких мав свої завдання, методи і результати.

Перший етап (вересень - жовтень).

На першому етапі було проведено аналіз науково-методичної літератури, що стосується використання LEGO-технологій у навчально-виховному процесі. Це дозволило виділити основні теоретичні аспекти проблеми.

Розроблено програму експериментального дослідження, включаючи методичні інструменти (анкети, тести, експертні оцінки) та критерії оцінки ефективності педагогічних умов використання LEGO-технологій. На цьому етапі також було проведено констатувальне дослідження, метою якого стало визначення початкового рівня розвитку емоційної стійкості та когнітивних здібностей у дітей дошкільного та молодшого шкільного віку.

Другий етап (жовтень).

На другому етапі здійснювався педагогічний експеримент, спрямований на апробацію розроблених педагогічних умов та методик.

В ході експерименту:

- використовувалися LEGO-технології задля організації ігрової та навчальної діяльності дітей;
- проводилися заняття з конструювання, спрямовані на розвиток творчих і когнітивних навичок;
- здійснювалося спостереження за змінами емоційного стану дітей та їхньою адаптацією до кризових умов.

Залучені методи: педагогічне спостереження, анкетування батьків і педагогів, аналіз творчих робіт дітей. Отримані дані оброблялися із застосуванням методів математичної статистики для оцінки достовірності змін.

Третій етап (листопад - грудень).

На заключному етапі здійснювався аналіз та узагальнення отриманих результатів. Було визначено ефективність використання LEGO-технологій у формуванні емоційної стійкості, соціальної адаптації та когнітивних навичок дітей. Результати експерименту було презентовано у вигляді таблиць, графіків та діаграм.

Розроблено рекомендації для педагогів і психологів щодо впровадження LEGO-технологій у навчально-виховний процес.

Практичне значення результатів дослідження полягає у розробці та впровадженні педагогічних умов і методик використання LEGO-технологій для підтримки психічного здоров'я дітей, які можуть бути використані у дошкільних та шкільних навчальних закладах.

Експериментальна база дослідження включала навчально-виховний заклад міста (Заклад Позашкільної Освіти «Міський Палац дитячої та юнацької творчості» Запорізької міської ради) який працює в умовах інтеграції LEGO-технологій в освітній процес. У дослідженні взяли участь

37 дітей (26 хлопчиків та 11 дівчат) віком 5-11 років які ходять в гурток та 37 батьків (чоловіки та жінки) у віці 27-40 років, що мають дітей і які брали участь у анкетуванні та оцінюванні ефективності занять.

Результати дослідження мають суттєве практичне значення для освітнього процесу в умовах кризових ситуацій, зокрема для забезпечення психічного здоров'я дітей дошкільного та молодшого шкільного віку.

В ході роботи були отримані емпіричні результати.

1. Емоційний стан дітей:

- більшість дітей перебувають у складному емоційному стані через вплив війни, що проявляється високим рівнем тривожності та страху;
- анкетування батьків показало, що понад 75% дітей у вибірці мають психологічні труднощі, які потребують уваги;
- діти демонструють ознаки емоційної нестабільності, зокрема проблеми з концентрацією уваги.

2. Соціальна адаптація та комунікація:

- у дітей спостерігається середній рівень соціальної активності, що свідчить про їх здатність до взаємодії з іншими, хоча з певними труднощами.;
- умови війни вплинули на зниження соціальної взаємодії через обмеження контактів (закриття дитячих садочків, дистанційне навчання);
- спостереження виявили, що діти, які активно грали з однолітками, мали кращий емоційний стан порівняно з тими, хто частіше перебував наодинці.

3. Поведінкові прояви:

- виявлено задовільний рівень поведінки дітей, однак існують труднощі в комунікації, що можуть бути наслідком стресу;
- у деяких дітей зафіксовані прояви агресії або замкнутості як реакція на стресові ситуації.

4. Вплив LEGO-занять:

- LEGO-заняття викликали високу емоційну залученість у дітей, що сприяло зниженню рівня тривожності;

- діти проявляли креативність і використовували LEGO для вираження своїх емоцій і переживань;

- групова діяльність із LEGO сприяла розвитку соціальних навичок, покращенню комунікації та співпраці.

5. Візуалізація внутрішнього світу через LEGO:

- створені LEGO-моделі відображали переживання дітей, пов'язані з війною, що дозволило зрозуміти їхній внутрішній стан;

- діти прагнули зобразити підтримку, безпечне місце та позитивні ситуації, що свідчить про їхні потреби в емоційній стабільності.

Загальні висновки щодо ефективності LEGO-методики:

- використання LEGO-технологій довело свою ефективність як інструмент психологічної підтримки дітей у кризових умовах;

- методика сприяла емоційному відновленню, розвитку когнітивних навичок, покращенню соціальної адаптації та створенню атмосфери безпеки.

Цей опис охоплює всі основні аспекти отриманих результатів, які демонструють, як LEGO-заняття можуть допомогти дітям долати психологічні труднощі в умовах війни.

Практичне значення дослідження.

1. «Розробка методичних рекомендацій» для педагогів та психологів щодо використання LEGO-технологій як інструменту для розвитку емоційної стійкості, когнітивних навичок та соціальної адаптації дітей.

2. «Інтеграція LEGO-технологій у навчально-виховний процес» дозволяє створити предметно-ігрове середовище, яке сприяє розвитку творчого мислення, комунікативних навичок і здатності до саморегуляції у дітей.

3. «Удосконалення професійної діяльності педагогів», які працюють з дітьми, що перебувають у кризових ситуаціях. Запропоновані

рекомендації можуть стати основою для підвищення кваліфікації вчителів і психологів.

4. «Впровадження інноваційних освітніх технологій» у систему дошкільної та початкової освіти, що відповідає сучасним вимогам Нової української школи.

5. Результати дослідження можуть бути використані для «створення навчальних програм і тренінгів» для педагогів та батьків щодо роботи з дітьми, які переживають стресові та кризові ситуації.

6. «Апробація та впровадження експериментальної програми» у навчально-виховних закладах дозволяє підвищити ефективність педагогічного процесу через використання LEGO-конструювання.

7. «Поширення результатів дослідження» через наукові публікації, конференції та семінари дозволяє адаптувати найкращі практики до широкого кола освітніх установ.

Практичні рекомендації можуть бути застосовані в дошкільних установах, загальноосвітніх школах, центрах психологічної підтримки, а також у програмах післядипломної освіти педагогів.

Результати дослідження були апробовані на різних етапах роботи через участь у науково-практичних конференціях. Основні положення дослідження та отримані результати було представлено у формі доповідей, презентацій та публікацій.

Науково-практичні конференції:

1.Щорічна науково-практична конференція «Тиждень науки-2024» (м. Запоріжжя, 25 квітня 2023 року);

2.V Всеукраїнська науково-практична конференція «Суспільство і особистість у сучасному комунікаційному дискурсі» (м. Запоріжжя, 14-15 травня 2024 року).

Публікації:

1.Тези доповіді «Відвідування гуртка "Лего-конструювання" дітьми дошкільного та молодшого шкільного віку як ресурс психічного розвитку

та соціально-психологічної підтримки під час війни» // Науковий журнал «Тиждень науки-2024». – 2023.

Режим доступу: <https://zp.edu.ua/zaproshuyemo-na-shchorichnu-naukovo-praktychnu-konferenciyu-tyzhden-nauky-2024>

2.Стаття «Роль і значення ігрової терапії у психологічній та соціальній підтримці дітей під час конфліктів та воєнних подій» // Збірник матеріалів конференції «Психологічне консультування та психотерапія в роботі з дітьми та дорослими». – 2023. – С. 11.

Режим доступу: <https://t.me/c/1984977344/1529> стр.11

Педагогічні заходи.

Проведення уроків із використанням LEGO-технологій у навчальному закладу (Заклад Позашкільної Освіти «Міський Палац дитячої та юнацької творчості» Запорізької міської ради), з дітьми які брали участь у дослідженні.

Додатково, у рамках дослідження було створено дві мультимедійні презентації: «Моє безпечне місто» та «Безпечне місто для Лего-чоловічків», які включали відео- та фото-матеріали занять. Ці ресурси використовувалися для популяризації методик серед педагогів і батьків.

Режим доступу: https://drive.google.com/drive/folders/1Cly4Q18lrjV_ed5iSVTZn3a_hqxsZ09?usp=sharing

Фотографії створених робот надсилалися за допомогою платформи "Viber" батькам, для подальшого обговорення отриманого досвіду, та отримання відгуків.

Отримані результати занять були розміщені на сторінках у "facebook".

Лего-конструювання.

Режим доступу: <https://www.facebook.com/LEGOKonstruirovanie>

Гурток Лего-конструювання. ZP

Режим доступу: <https://www.facebook.com/Legoclubzp>

Анастасія Ігорівна Гончарова. Режим доступу:
<https://www.facebook.com/LEGOkonstruirovanie>

Апробація підтвердила практичну цінність розроблених методик та педагогічних умов, а також їхню ефективність у формуванні емоційної стійкості, когнітивних навичок і соціальної адаптації дітей. Отримані результати використовувалися для розробки методичних рекомендацій і навчальних посібників для педагогів.

РОЗДІЛІ.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИКОРИСТАННЯ LEGO-ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ ПСИХОСОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ ДІТЕЙ ПІД ЧАС ВІЙНИ

1.1. Концептуальні основи LEGO-технологій.

LEGO-технології — це сучасний педагогічний інструмент, який інтегрує елементи гри та навчання через використання конструктора LEGO для розвитку когнітивних, емоційних і соціальних навичок дітей.

Основою LEGO-технологій є ідея, що гра є провідною діяльністю у психічному розвитку дітей дошкільного та молодшого шкільного віку.

Як зазначає Л.С. Виготський у своїй праці «Гра є провідною діяльністю, яка не лише сприяє розвитку уяви та творчих здібностей, а й допомагає дитині долати емоційне напруження» [1].

LEGO-технології реалізують цю ідею, створюючи середовище, де діти можуть навчатися через гру, одночасно розвиваючи важливі життєві навички.

Конструктори LEGO дозволяють дітям взаємодіяти з навколишнім світом, досліджувати його, розвивати аналітичне мислення та реалізовувати свої ідеї. «LEGO є універсальним засобом, що сприяє розвитку уяви, логічного мислення, дрібної моторики та комунікаційних навичок» [2].

У своїй роботі Л.А. Парамонова зазначає, що «Завдяки роботі з LEGO діти не лише засвоюють нові знання, але й розвивають креативне мислення та здатність вирішувати проблеми». LEGO-технології об'єднують гру та навчання, створюючи ефективне середовище для розвитку дитини. Вони сприяють формуванню критичного мислення, творчості та соціальної взаємодії, що є особливо актуальним в умовах сучасної освіти [3].

Гра це цінне лише розвага. Для сучасних дітей XXI сторіччя ефективний метод навчання, здатний заохотити до пізнання світу та сформувати ключові компетентності, що допоможуть у подальшому легко і швидко адаптуватися до змін у майбутньому.

LEGO це одна з найефективніших педагогічних систем, яка використовує предметно-ігрове середовище для навчання та всебічного розвитку дітей. Вона інтегрує моделі реального світу в освітній процес і допомагає вирішувати завдання, визначені LEGO-технології мають великий освітній потенціал, що робить їх ідеальним інструментом для роботи з дітьми дошкільного віку.

Їхні переваги включають:

- можливість використання у різних ігрових та навчальних зонах;
- технічну простоту у поєднанні з естетичною привабливістю;
- багатофункціональність, яка сприяє інтеграції гри, навчання та творчості[4].

Використання LEGO-технологій на заняттях створює унікальну атмосферу, в якій діти відчують себе творцями. Під час роботи в групах вони вчаться взаємодіяти одне з одним, підтримувати однокласників, бути терпимими до помилок та допомагати іншим. Педагог у такій діяльності відіграє роль наставника, який заохочує дітей, пропонує ідеї, спостерігає за їхньою роботою та ставить запитання, що стимулюють пізнавальну активність.

Завдання з LEGO сприяють розвитку важливих якостей у дітей, таких як наполегливість, самоконтроль, уважність, терпіння та здатність концентруватися. Вони також допомагають дітям проявляти фантазію, створювати нове та опановувати матеріал у цікавій ігровій формі. Ігровий підхід робить навчання легким і зрозумілим для дитини.

У процесі гри діти ненав'язливо навчаються, закріплюють знання, розв'язують завдання та збагачують свій словниковий запас. Різні форми

організації ігрової діяльності активізують усі аспекти їхнього розвитку, роблячи навчання не лише корисним, а й захопливим[5].

Базовим компонентом дошкільної освіти України є використання інноваційних методів, серед яких важливе місце займають LEGO-технології.

Основні напрями використання LEGO.

1. Розвиток емоційного та сенсорного досвіду.

LEGO сприяє збагаченню емоційного досвіду дитини, формуванню сенсорної культури (вміння розрізняти форму, колір, розмір тощо), а також розвитку базових психічних процесів, таких як сприйняття, пам'ять, увага, мислення, мовлення. Ігрова діяльність стимулює пізнавальні здібності, зокрема допитливість, винахідливість та раціональність.

2. Формування уявлень про навколишній світ.

Використання LEGO допомагає дитині формувати цілісну систему уявлень про світ людей, природу, предмети і культуру. Діти вчаться творчо застосовувати отримані знання в ігровій діяльності, створюючи конкретні образи з деталей конструктора.

3. Розвиток мовлення та комунікації.

Робота з LEGO розширює словниковий запас дітей, розвиває зв'язне мовлення і комунікативні навички. В ігровому середовищі діти вчаться будувати діалоги, налагоджувати доброзичливі стосунки з однолітками та дорослими, розвивають культуру поведінки.

4. Фізичний розвиток.

LEGO-активності сприяють покращенню дрібної моторики, формуванню фізичних якостей, таких як спритність, швидкість, витривалість, а також оптимізації рухової діяльності дітей.

5. Розвиток творчих здібностей.

Конструктор LEGO стимулює розвиток творчої уяви, креативного мислення, вміння експериментувати і висловлювати власні судження. У

процесі гри діти навчаються планувати свою діяльність, творчо реалізовувати задуми та отримувати задоволення від створення.

6. Формування особистісних якостей.

LEGO допомагає формувати в дітей оптимістичне світосприйняття, сприяє розвитку самостійності, ініціативності, наполегливості, самосвідомості та інших базових якостей особистості.

7. Розвиток логічного мислення.

Робота з LEGO передбачає порівняння, аналіз, узагальнення інформації.

Діти вчаться добирати засоби для реалізації задуму, оцінювати власні конструкції, удосконалювати їх за потреби.

8. Соціалізація та колективна діяльність.

LEGO сприяє формуванню ціннісного ставлення до роботи в колективі, заохочує до співпраці та розвиває повагу до результатів праці інших.

9. Формування успішної особистості.

LEGO-технології допомагають кожній дитині відчувати себе творцем, сприяють її особистісному зростанню, формують якості, необхідні для успішної адаптації в майбутньому [6].

Таким чином, LEGO є універсальним інструментом для всебічного розвитку дитини, що поєднує гру, навчання та творчість.

Світова історія бренду LEGO розпочалася ще під час Першої світової війни, у 1916 році. Саме тоді в данському селі Біллунн столяр Оле Кірк Крістіансен (Ole Kirk Christiansen), майбутній засновник LEGO, відкрив меблевий магазин. Однак на створення легендарного конструктора, який полюбили мільйони людей у всьому світі, пішло ще близько трьох десятиліть.

У 1932 році, під час Великої депресії, Оле Кірк Крістіансен, переживши важкі часи через втрату дружини та пожежу в магазині, вирішив змінити напрямок своєї діяльності. Він почав виробляти дитячі іграшки та назвав свою компанію «LEGO», що походить від датських слів «Leg godt» — «грай добре».

У 1949 році компанія LEGO, вже добре відома в Данії, випустила перші пластикові кубики, які могли поєднуватися між собою та з усіма наступними наборами конструктора. У 1958 році ці кубики були запатентовані, і саме цього року засновник компанії, Оле Кірк Крістіансен, помер. Керівництво перейшло до його сина Готфріда Кірка Крістіансена, а пізніше компанією почав управляти онук засновника — К'єлд Кірк Крістіансен [7].

Основою всіх наборів LEGO є пластикова цеглинка, яка має порожнисту конструкцію і з'єднується з іншими цеглинками за допомогою шипів. У 1958 році була запатентована сучасна система кріплення кубиків, яка забезпечує їх надійне з'єднання. Згодом до цеглинок додалися різноманітні додаткові елементи: фігурки транспорту, людей, тварин та багато інших деталей, що зробило набори ще більш універсальними.

Сьогодні LEGO випускає продукцію для дітей будь-якого віку, пропонуючи величезну різноманітність серій та деталей. Основою підходу до навчання є принцип «Навчання через дію». Діти засвоюють знання у процесі гри, конструювання, створення моделей та їхнього дослідження. Конструктори LEGO відзначаються високою якістю, естетичністю, міцністю та безпекою, що робить їх ідеальним вибором для освітніх цілей.

Діти за своєю природою є дослідниками та винахідниками. Під час гри з LEGO вони найкраще розвивають свої здібності, удосконалюють критичне мислення, вчаться розв'язувати проблеми, проявляють фантазію та творчість. Конструктори дозволяють втілювати важливі ідеї та формувати ключові навички, які стануть корисними у майбутньому.

Серед вітчизняних психологів і педагогів, які стверджують, що гра є ефективним засобом навчання дітей, варто згадати В.В. Давидова та А.В. Запорожця. Конструювання з LEGO-деталей, як ефективний засіб розумового розвитку учнів, що забезпечує інтеграцію різних видів діяльності, розглядається у роботах А.Н. Давідчика, Л. Лурія, Л.А. Парамонової, М.М. Поддякова та інших дослідників.

Проблеми впровадження та використання LEGO-технологій у початковій школі висвітлюються у дослідженнях Н. Бібік, Ю. Демченко, А. Євсюкової, Т. Мукія, І. Палазова, Т. Пеккера та Т. Форостюк. Методичним аспектам застосування LEGO в освітньому процесі присвячені праці О Рома. Вивчення впливу LEGO-технологій на розвиток здобувачів освіти знайшло відображення у роботах В. Близнюка, О. Борук та Р. Юськевич

Л. С. Виготський вважав, що гра є провідною діяльністю для дітей дошкільного віку, яка допомагає знизити рівень тривожності, створюючи умови для освоєння нових ролей і навичок у безпечному середовищі. У своїх працях він підкреслював, що під час гри діти навчаються контролювати емоції, долати стресові ситуації та розвивати саморегуляцію [8].

Д. Елкінд (2007) описував гру як "емоційний буфер", який допомагає дітям впоратися зі складними ситуаціями, такими як конфлікти чи втрати [9].

Фізіологічний вплив гри на мозок і нервову систему.

Дослідження Ніна Вааранен-Валконен та Наталія Заварова демонструють, що вільна гра сприяє зниженню рівня кортизолу (гормону стресу), особливо у дітей, які переживають кризові ситуації. Гра активує зони мозку, пов'язані з відчуттям безпеки та радості [10].

Жан Піаже (1962) наголошував, що гра є ключовою для розвитку мислення, оскільки під час ігрових взаємодій діти формують когнітивні схеми, необхідні для розуміння світу. Зокрема, конструювання, як із LEGO, стимулює розвиток логічного та просторового мислення [11].

Ігрова діяльність, як стверджують, розвиває здатність до емпатії, адже діти вчаться взаємодіяти з іншими, ставити себе на місце іншої людини [12].

Серед вітчизняних психологів і педагогів, які стверджують, що гра є ефективним засобом навчання дітей, варто згадати В.В. Давидова та А.В. Запорожця. Конструювання з LEGO-деталей, як ефективний засіб

розумового розвитку учнів, що забезпечує інтеграцію різних видів діяльності, розглядається у роботах та інших дослідників[1;3;13;21].

Проблеми впровадження та використання LEGO-технологій у початковій школі висвітлюються у дослідженнях Н. Бібік, О. Рома. Методичним аспектам застосування LEGO в освітньому процесі присвячені праці О. Рома. [2;14;15].

Вивчали вплив LEGO-технологій на розвиток здобувачів освіти О.В.Міхєєва., П.А.Якушкін, Н.А.Костенко, Н.М. Бібік та ін,де знайшло відображення у роботах [4;13;15].

Гра є природним середовищем, у якому дитина досліджує світ, розвиває свої здібності та взаємодіє з оточенням. Її значення підкреслюють як класичні теорії [8] (Ж.-Ж. Руссо, Виготський), так і сучасні дослідження[1;8;19].

Когнітивний розвиток.

Л.С. Виготський визначав гру як провідну діяльність, що стимулює розвиток мислення, уяви, мовлення та інших психічних функцій. У процесі гри дитина не лише набуває нових знань, алей формує навички вирішення проблем[8].

Д.Б. Ельконін наголошував, що гра є інструментом, який дає дитині можливість зрозуміти світ дорослих та інтегрувати нові знання в ігровій діяльності [16].

Емоційний розвиток.

Гра допомагає дітям справлятися зі стресом і тривогою, створюючи безпечний простір для самовираження. Е. Берн описував гру як спосіб навчання соціальним ролям, що сприяє формуванню емоційної стійкості. [17].

У дослідженнях С. Шмакова гра розглядається як інструмент емоційної регуляції, що підтримує оптимістичний настрій дитини [18].

Соціальний розвиток.

Гра формує комунікативні навички, вчить співпраці та взаємодії з іншими дітьми. Ж.-Ж. Руссо стверджував, що через гру можна зрозуміти сутність дитини та навчити її соціальних норм [19].

Сучасні дослідження (наприклад, Г. Лендрет і його теорія ігрової терапії) показують, що гра сприяє побудові довірливих стосунків між дитиною та дорослими [20].

Методичні матеріали ЮНІСЕФ, з досліджень інтеграції ігрових технологій у навчальний процес (LEGO Foundation).

1. «UNICEF та LEGO Foundation» підтримують впровадження навчання через гру, орієнтуючись на розвиток когнітивних, соціальних, емоційних і фізичних навичок дітей. Вони впроваджують програми в різних країнах, зокрема через навчання педагогів і постачання спеціальних наборів для гри. Наприклад, у Південній Африці навчання через гру стало основою для раннього розвитку дітей і початкової освіти. Діти отримують навички співпраці, творчості та розв'язання проблем, що важливі для 21 століття [21].

2. «Програма Sesame Workshop» за підтримки UNICEF використовує ігрові матеріали для раннього навчання, залучаючи дітей через інтерактивні ресурси, як-от книги, плакати та настільні ігри. Ці матеріали сприяють формуванню базових академічних та соціальних навичок, а також забезпечують дітям задоволення від навчання [22].

3. «UNICEF Macedonia» створила платформу для інтерактивного навчання через гру, яка містить інструкції для педагогів і батьків, щоб допомогти дітям розвивати математичні, мовні та творчі навички за допомогою ігрових методів [23].

Групові LEGO-заняття сприяють розвитку комунікативних навичок.

«Деніел Легофф» - Автор досліджень про терапію на основі LEGO для соціальної адаптації. У статті "Use of LEGO as a therapeutic medium for improving social competence" (2004) описує, як LEGO-заняття сприяють покращенню соціальної взаємодії у дітей з аутизмом. LEGO-терапія

забезпечує можливість тренування навичок спілкування, таких як чергування ролей, вирішення конфліктів і співпраця[24].

«Легофф і Шерман» - У статті "Long-term outcome of social skills intervention based on interactive LEGO play" (2006) вони дослідили довгостроковий вплив LEGO-терапії, зокрема покращення соціальних навичок та зниження конфліктів серед дітей з різними потребами [25].

«Ліндсі та інші» - У статті "A scoping review of the role of LEGO therapy for improving inclusion and social skills among children and youth with autism" (2017) наголошується, що LEGO-терапія ефективна для розвитку включення та соціальних навичок, особливо через спільну роботу у групах [25].

«Розі Муччіо та ін.» У дослідженні "LEGO-Based Therapy as a Social Development Program" (2021) описують LEGO-терапію як інструмент для соціальної адаптації дітей. Заняття сприяють тренуванню комунікативних навичок через рольові ігри та співпрацю під час будівництва LEGO моделей [24;26].

«Масі та Вільяфранка» - Їхня робота систематично аналізує вплив LEGO-терапії на соціальні навички дітей. Вони зазначають, що групові заняття з LEGO забезпечують ефективний контекст для розвитку навичок комунікації через інтерактивні ігрові сценарії [24].

Групові LEGO-заняття створюють середовище, де діти вчаться спілкуватися через виконання спільних завдань. Розподіл ролей (наприклад, "інженер", "будівельник") стимулює дітей до взаємодії та вирішення конфліктів. Дослідження показують, що навіть діти з труднощами соціалізації, зокрема аутизмом, демонструють значний прогрес у спілкуванні після участі в LEGO-групах.

Навички, які розвиваються:

- «комунікація»: діти вчаться висловлювати свої думки, обговорювати завдання та домовлятися про рішення;

- «командна робота»: спільні досягнення цілей вчить співпраці та толерантності;

- «емоційний розвиток»: заняття допомагають знижувати тривожність і підвищувати самооцінку.

Такі результати вказують на те, що LEGO є не лише навчальним, а й терапевтичним інструментом, особливо в контексті соціальної адаптації дітей із різними потребами [24;25].

Для розвитку комунікативних навичок у дітей через групові LEGO-заняття важливо відзначити два основних дослідження, які підкреслюють ефективність таких методів у соціальній адаптації:

1. Це дослідження систематично аналізує ефективність LEGO-терапії для розвитку соціальних навичок у дітей з аутизмом. Воно показує, що участь у групових заняттях із LEGO допомагає дітям покращити взаємодію з однолітками, розвиваючи важливі комунікативні навички, такі як ініціація спілкування, відповідь на ініціативу та спільне вирішення завдань. LEGO-заняття стимулюють взаємодію через рольові ігри, де діти повинні співпрацювати, домовлятися і вирішувати проблеми разом. Це особливо важливо для дітей з аутизмом, оскільки вони часто мають труднощі в соціальних взаємодіях [26].

2. Це дослідження підтверджує ефективність LEGO-терапії для розвитку соціальних навичок у дітей з аутизмом. Воно показує, що такі групові заняття значно підвищують частоту соціальних взаємодій, ініціатив і позитивних відповідей під час гри. Важливо, що навички, отримані під час LEGO-груп, зберігаються і поширюються на інші соціальні ситуації, наприклад, в домашньому середовищі. Це підвищує соціальну інтеграцію дітей і допомагає їм краще адаптуватися в колективі [27].

Аналіз.

Групові LEGO-заняття, як показують ці дослідження, сприяють розвитку комунікативних навичок завдяки створенню структури для

соціальної взаємодії, де діти виконують завдання в команді, розв'язують проблеми та взаємодіють через спільну гру. Вони навчаються не лише технічним навичкам, але й соціальним: як спілкуватися, як слухати інших, як працювати в команді і як вирішувати конфлікти мирним шляхом.

Ці заняття допомагають дітям з аутизмом (і не тільки) розвивати важливі життєві навички, що значно полегшує їхню соціальну адаптацію і включення в суспільство.

Це підкріплюється результатами, що показують довготривалий ефект таких методик. Наприклад, після участі в LEGO-групах діти демонструють зростання в частоті соціальних взаємодій та кращу адаптацію в різних соціальних контекстах.

Формування емоційної стійкості через LEGO-терапію.

LEGO-терапія є потужним інструментом для розвитку емоційної стійкості у дітей. Через взаємодію в групових заняттях діти розвивають здатність до регуляції емоцій, вирішення конфліктів і навички співпраці, що зміцнює їхню психологічну стійкість.

Дослідження показують, що активності з LEGO допомагають дітям висловлювати свої емоції в ігровій формі, що сприяє емоційному самовираженню і підвищує впевненість у собі.

1. «Lokitt, W.» вказує, що будівництво з LEGO надає дітям можливість «каналізувати свої почуття в конкретні створіння», що допомагає дітям, особливо тим, хто пережив травми, подолати негативні емоції через активне самовираження. Це дає їм контроль над емоціями, оскільки процес створення чогось з LEGO допомагає перевести абстрактні переживання в фізичні форми [28].

2. «Klassen, K., Hamilton, A., Peabody, M.A. » описують, як терапевтична гра з LEGO допомагає дітям розвивати емоційну регуляцію через свою здатність зменшувати тривожність і стрес, а також надає дітям навички, необхідні для подолання життєвих труднощів. Вони

підкреслюють важливість такої гри для підтримки психічного здоров'я через творчий процес [29].

3. «SenTalk Brick Club» також проводить групові заняття, на яких діти покращують емоційну стійкість через співпрацю, розв'язання завдань і подолання емоційних труднощів в процесі спільної гри з LEGO [30].

Ці підходи показують, що LEGO не лише є інструментом для навчання соціальним навичкам, але й ефективно сприяє емоційному відновленню та розвитку психологічної стійкості, допомагаючи дітям справлятися зі стресами та емоційними викликами.

1.2. Психологічні наслідки війни для дітей та їхні потреби.

Доктор Фараджаллах зазначає, що війна має катастрофічні психологічні наслідки для дітей, що охоплюють широкий спектр емоційних, поведінкових і соціальних порушень. Діти, які переживають військові конфлікти, часто стикаються з такими емоційними проблемами, як тривога, страх, депресія, а також посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) [31].

Діти в Україні стикаються з підвищеним ризиком хронічного стресу, якщо міжнародне співтовариство не втрутиться швидко та не вимагатиме негайного припинення військової агресії з боку Росії.

Війна та насильство створюють руйнівний цикл, смертельну пастку, яка в першу чергу зачіпає дітей. Тривала травма війни позбавляє дітей важливого часу для когнітивно-емоційної адаптації та відновлення, що є необхідним для їхнього самоцілення.

Діти, які живуть у зонах бойових дій і збройних конфліктів, не мають можливості вести нормальне життя. Вони бачать, як руйнуються їхні домівки, як їхні рідні, сусіди та друзі отримують поранення або гинуть. У таких дітей може не бути слів, щоб описати пережите, і замість цього вони виражають свої емоції через поведінку, наприклад, агресію чи замкнутість.

Вони можуть повернутися до дитячої поведінки, мати проблеми зі сном, не справлятися з повсякденними завданнями і переживати труднощі в навчанні, взаємодії з іншими людьми.

Ми вже чули про палестинських, сирійських, іракських, сомалійських, еменських біженців; тепер, коли історія повторюється, ми говоримо про українських біженців. На жаль, така вже природа цього жаху: ніхто не застрахований від травм. Люди можуть завдавати болю одне одному, але вони також можуть і повинні вкладатися в зцілення.

Наша моральна обов'язок це відмовитися від ненависті. Цей вогонь потрібно погасити, а не підсилювати.

Шкода, яку завдає травма війни, не може бути повністю ліквідована. Однак ми можемо допомогти зменшити її довгострокові наслідки, що можуть тривати через покоління. Коли ми заглиблюємося в себе, щоб відкрити свою людяність, це дозволяє нам звертатися до невинних дітей і нагадувати їм про їхню витривалість та красу. Травма може як зламати, так і зміцнити нас як особистостей, родини та громади.

Не всі рани видно. Нам необхідно вжити запобіжних заходів, щоб уникнути психосоціальної кризи — пандемії, яка може бути більш тихою та більш руйнівною, ніж глобальна пандемія COVID-19. Дітям необхідно відчувати себе в безпеці, щоб знову знайти свій голос і осмислити пережиту біль.

Нам не обов'язково бути терапевтами, щоб допомогти дітям. Ми всі можемо підтримати дітей війни по всьому світу, задовольняючи їх основні потреби, ставлячись до них з співчуттям, створюючи культурно чутливі служби та ресурси, а також розширюючи можливості для них та їхніх опікунів. Ми також допомагаємо, коли піклуємося про власні рани як фахівці з психічного здоров'я через самодопомогу.

Що ще важливіше, нашим головним пріоритетом як суспільства повинно бути викорінення джерел травми та полегшення страждань цих дітей. Ця війна це не тільки психосоціальна проблема, що потребує

психосоціальних рішень, а й політичних. Ми не можемо продовжувати накладати пластир на кровоточиву рану. Нам потрібно зупинити джерело кровотечі. Порочне коло війни та насильства припиниться, коли буде поважатися людська гідність та права людини.

Війна потворна. Нічого хорошого з війни не вийде. Найгучніший звук, який можна почути під час війни, це звук розбитих сердець.

Давайте прагнути до справедливості та співчуття і хоч трішки наберемося розуму, щоб вирости і припинити воювати один з одним заради наших дітей і майбутніх поколінь [31].

Як насильство, втрати та хаос війни впливають на дітей?

Як зазначає Кеннет Э. Миллер один з корисних способів зрозуміти, як війна впливає на дітей, — це розглянути поняття токсичного стресу. Токсичний стрес — це інтенсивний і тривалий стрес, спричинений постійною загрозою для фізичної або психологічної безпеки дитини. У крайніх випадках ця загроза може стосуватися самого її виживання.

Що таке токсичний стрес і чому він так небезпечний?

Щоб зрозуміти токсичний стрес, корисно знати, як організм реагує на стрес. Коли виникає реальна або уявна небезпека, невелика структура в глибині мозку — мигдалеподібне тіло — посилає сигнал до гіпоталамуса, який швидко переводить організм у стан тривоги. Починається вивільнення гормонів стресу — кортизолу та адреналіну, які розповсюджуються по тілу і готують його до реакцій на загрозу: боротьби, втечі або заціпеніння (це контролюється симпатичною нервовою системою). Наш пульс прискорюється, дихання стає швидким і поверхневим, м'язи напружуються, зір звужується, щоб зосередитися на загрозі, а кров спрямовується до рук і ніг, готуючи нас до дії. Менш важливі біологічні процеси, такі як травлення і функція імунної системи, сповільнюються. В кінцевому підсумку, якщо нас збирається з'їсти лев або збити машина, переварювання сендвіча з тунцем або боротьба з застудою стають зовсім не важливими.

Як тільки загроза зникає — коли ми її уникаємо або усуваємо — наша система стресової реакції деактивується. Тіло повертається до парасимпатичного стану (звичайного і, як сподіваємося, розслабленого), іноді бажаного станом «відпочинку і відновлення».

Система стресової реакції необхідна для виживання людини. Завдяки цій високорозвиненій системі управління загрозами ми надзвичайно добре пристосовані до відновлення після інтенсивних короткострокових загроз нашому фізичному та психологічному здоров'ю. Насправді багато, здавалося б, травмуючих подій не призводять до довгострокових посттравматичних реакцій, якщо вони короткочасні і ми маємо хорошу соціальну підтримку, яка допомагає справлятися з наслідками.

Проблема виникає, коли стрес не припиняється, а загроза нашому благополуччю, і особливо виживанню, є постійною, а не короткочасною. У таких ситуаціях організм перебуває в постійному стані тривоги. Реакція на стрес не деактивується, гормони стресу не припиняють циркулювати в нашому тілі. Це може поступово завдати серйозної шкоди нашому фізичному і психологічному здоров'ю. Наш імунітет ослаблюється, і ми стаємо вразливими до різних хвороб. Психологічно ми можемо відчувати виснаження, тривогу, депресію, гнів, а також проявляти ознаки травми. Коли загроза постійна і інтенсивна, такий стрес називається токсичним стресом. Діти особливо вразливі до токсичного стресу, оскільки, на відміну від дорослих, у них менше ресурсів для подолання загроз їхньому благополуччю.

Найбільш вивченими джерелами токсичного стресу серед дітей є насильство та нехтування з боку батьків чи опікунів. Таке насильство особливо шкідливе, бо воно часто виходить від тих самих людей, від яких залежить безпека дитини — від батьків або опікунів.

Перебуваючи в постійній загрозі, без безпечного місця і надійного джерела підтримки, діти, які зазнають насильства та нехтування, можуть залишатися в стані постійної тривоги, а гормони стресу переповнюють їхні

молоді тіла. Для немовлят і дуже маленьких дітей, чий мозок переживає найактивніший період розвитку, токсичний стрес може мати довготривалі шкідливі наслідки. Це легко відображається на скана мозку і пов'язано з численними короткостроковими та довготривалими проблемами, такими як низька самооцінка, труднощі з довірою до людей, тривожність, депресія, проблеми з регуляцією емоцій, порушення сну, розлади харчування, самопошкодження та труднощі з концентрацією. Ми маємо різноманітні клінічні діагнози для цих реакцій, але насправді те, що ми бачимо, це різноманітні наслідки токсичного стресу.

«Війна як досвід токсичного стресу».

Багато досліджень впливу війни на дітей зосереджені на посттравматичному стресовому розладі ПТСР. Дійсно, показники ПТСР серед дітей у зонах бойових дій значно вищі, ніж серед дітей, які живуть у мирних умовах.

Однак ПТСР це лише одне з проявів токсичного стресу, пов'язаного з війною. Воно не охоплює широкий спектр шкідливих наслідків тривалого сильного стресу, спричиненого війною. ПТСР зосереджує увагу на реакціях на конкретні, жахливі події, такі як вибухи, спостереження за вбивствами або пораненнями близьких, руйнування власного дому. Це звичайні й страшні події під час війни, і ПТСР може бути корисним та актуальним діагнозом. Але він не відображає вплив на тіло та розум дітей, які живуть у середовищі, наповненому численними і постійними загрозами.

Багато з цих загроз не мають такої драматичної форми, як постріли чи вибухи: крайня бідність, хронічний голод, недоїдання та зневоднення, відсутність укриття від суворих погодних умов, розлука з родиною та близькими, а також з улюбленими домашніми тваринами; налякані, виснажені батьки, чия здатність до тепла та підтримки значно знижена, і які не можуть забезпечити безпеку, в якій так відчайдушно потребують їхні діти. Такі стресори впливають на дітей не лише через вузькі

діагностичні критерії ПТСР, а і через кожен аспект їхнього психологічного, соціального та духовного досвіду.

Це те, що нині переживають діти в Газі та в інших зонах бойових дій по всьому світу. Без сумніву, коли насильство в Газі вщухне і сім'ї зможуть розпочати відновлення своїх життів, з'являться дослідження, які документуватимуть поширеність ПТСР серед палестинських дітей, що пережили довгі бомбардування, руйнування домівок і спільнот, втрату близьких та друзів. Але ці дослідження не зможуть повністю охопити шкоду, завдану психічному здоров'ю та психосоціальному благополуччю дітей постійними загрозами — токсичним стресом, який вони переживають у цій безперервній і жорстокій війні. Вони також не зможуть відобразити глибоке горе сімей понад 7000 дітей, які загинули від ізраїльських атак, а також відсутність даху над головою, їжі та медичної допомоги, до яких це призвело.

Для того, щоб подолати наслідки токсичного стресу, яким постійно піддаються діти в Газі, необхідно припинити насильство та відновити безпеку. Треба негайно відновити доступ до їжі, води, житла та медичних послуг. Діти повинні повернутися до передбачуваної структури та розкладу дня в школі, а батькам необхідна підтримка, щоб впоратися зі своїм власним стресом, травмами та горем. Це велика проблема в суспільстві, де були зруйновані лікарні, клініки, житлові будинки, школи та магазини, а їхній персонал убитий, поранений чи травмований.

Багато досліджень задокументували стійкість палестинських дітей до хронічних труднощів, і їхній нинішній досвід екстремального стресу ні в якому разі не прирікає їх на життя в стражданнях або каліцтвах. Наші тіла і розуми еволюціонували так, щоб зцілюватися, і шкода може бути виправлена навіть після найжахливіших випробувань. Але також вірно, що стійкість має свої межі, і з кожним днем, коли ця війна продовжується, її спадщина залишатиметься все більш важкою для тіл і розумів її наймолодших жертв [32].

«Емоційні та поведінкові порушення:» Діти, які зазнали травмуючого впливу війни, можуть демонструвати такі симптоми, як ночні жахи, порушення сну, дезорієнтація, відсутність емоційної реакції на навколишнє середовище або навпаки — надмірна реакція на стресові ситуації [31].

Часто діти переживають емоційну регресію, наприклад, відновлення поведінки, властивої для більш раннього віку, що є адаптивним механізмом у відповідь на надмірний стрес [32].

Це може включати агресивні дії або замкнутість, що є способом впоратися з внутрішніми емоціями, які вони не можуть контролювати. ПТСР є одним з найбільш розповсюджених діагнозів серед дітей, що пережили війну. Симптоми ПТСР можуть включати постійні спогади про пережите насильство, флешбеки, високий рівень тривожності і агресії. При цьому варто зазначити, що не лише безпосередня участь у бойових діях впливає на дітей, а й стресова атмосфера війни, як наприклад, перебування в умовах бідності, руйнування домівок, втрата родини чи ізоляція [32].

«Соціальні наслідки:» Однією з найбільших проблем є ізоляція дітей, коли вони втрачають не лише безпеку, а й важливі соціальні зв'язки. Вони можуть бути відокремлені від своїх друзів і родичів, що посилює відчуття покинутості. Це призводить до соціальної депривації, коли діти не мають можливості для розвитку нормальних соціальних навичок. Для багатьох дітей, особливо тих, хто став біженцями, адаптація в новому суспільстві стає величезним викликом, оскільки вони стикаються з новими стресорами, такими як страх перед депортацією та дискримінація.

Психологічна підтримка дітей під час війни повинна включати не лише лікування ПТСР, а й допомогу в адаптації до нових соціальних умов через стабільні рутини, соціальну підтримку та інтеграцію в громаду.

Тільки так можна знизити довгострокові негативні наслідки для психічного здоров'я дітей, забезпечивши їм надійний захист і підтримку [33].

Інтервенції, що підвищують стійкість.

Діти, які пережили жорстокі умови війни, можуть розвивати психічні розлади, однак вони також мають значний потенціал для відновлення. Їхня здатність адаптуватися та загоюватися дозволяє їм стати повноцінними дорослими. Захисні механізми, що сприяють цьому процесу, можуть включати різноманітні стратегії подолання труднощів, системи переконань, а також підтримуючі сімейні стосунки та дружбу. Однак такі фактори, як бідність, дискримінація, соціальна ізоляція та насильство в родині, можуть заважати розвитку стійкості та вимагають ефективного усунення для підтримки процесу відновлення [34].

Для відновлення психічного здоров'я дітей, які пережили насильство та травму, важливим кроком є відновлення звичного укладу життя в стабільному та безпечному суспільстві. Втручання, спрямовані на покращення якості сну та підвищення усвідомленості через фізичну активність, такі як йога, можуть допомогти підвищити стійкість дітей і розвинути здорові механізми подолання стресу. Коли діти починають краще спати, їх нічні кошмари зменшуються, вони стають більш енергійними та впевненими в собі.

Особливу увагу слід приділити встановленню довіри між медичними працівниками та пацієнтами, а також врахуванню культурних особливостей і переконань. Медичні працівники повинні підходити до пацієнтів обережно, даючи їм час для відновлення та осмислення пережитого. Швидке проговорення травм може закріпити дезорганізацію у тілі, тоді як повільний та обдуманий процес відновлення допомагає дітям краще впоратися з пережитим.

Вплив війни та травм може передаватися з покоління в покоління, впливаючи не лише на окремих людей, а й на ціле суспільство. Травматичний досвід потребує комплексного підходу та не має розглядатися як окреме подія, а як довгострокова проблема, яка зачіпає і суспільство в цілому. Важливо створити умови для припинення циклу

насилюства та забезпечити стабільність і безпеку для ефективної психосоціальної підтримки дітей [35].

За словами Дамы Грасы Машел, активістки з прав людини та колишньої першої леді Мозамбіку і Південної Африки, «Діти це і причина, через яку ми повинні усунути найгірші аспекти збройних конфліктів, і наша найкраща надія на успіх у цьому» [36].

Особливості психічного розвитку дітей дошкільного та молодшого шкільного віку в умовах кризи, таких як війна, психічний розвиток дітей дошкільного та молодшого шкільного віку перебуває під значним впливом травматичних подій. Згідно з теорією Абрахама Маслоу, базовою потребою дітей є почуття фізичної та емоційної безпеки. Відсутність цього стану може призводити до тривоги, порушення сну, а також регресивної поведінки [37].

У кризовий період батьки, вихователі та педагоги відіграють ключову роль у забезпеченні підтримки. За дослідженнями UNICEF (2023), діти, які отримують емоційну підтримку з боку дорослих, краще адаптуються до режиму дня та прогнозованого середовища, що дає відчуття контролю над ситуацією [21;22;23].

Роль творчості та гри у подоланні стресу.

Творчість і гра є ефективними механізмами подолання стресу, що підтверджується численними дослідженнями. Виготський (1984) зазначав, що гра дозволяє дитині виразити свої емоції, символічно відтворюючи тривожні ситуації, що сприяє їхньому осмисленню та зниженню психоемоційного напруження [38].

Крім того, арт-терапія та ігрові методи є ефективними інструментами для роботи з дітьми, які пережили травму (М.Е. Бернс, 2021) [39].

Конструктор LEGO є універсальним інструментом для розвитку творчості, моторики та емоційної саморегуляції дітей. Як зазначають дослідники, будівництво моделей із LEGO дозволяє дітям у грі символічно відтворювати складні життєві події, виражати емоції, долати тривожність

та отримувати почуття контролю. Зокрема, Дж. Робінсон (2022) підкреслює, що LEGO-терапія сприяє соціалізації дітей, розвитку комунікативних навичок і зниженню стресу [40].

Інші автори, такі як Р. Гудман (2020), підтверджують, що використання конструкторів LEGO є ефективним методом у роботі з дітьми з аутистичним спектром, емоційними та поведінковими розладами. Це підхід, який поєднує творчість, гру та взаємодію, створюючи терапевтичний ефект [41].

Таким чином, потреба у безпеці та підтримці є фундаментальною для дітей у кризових умовах, а творчість і гра виступають потужними інструментами для зниження рівня стресу та підтримки їхнього психічного здоров'я.

Психологічна підтримка дітей у кризових ситуаціях, зокрема у період війни, викликають у дітей значні психологічні труднощі, що можуть проявлятися у вигляді тривожності, страху, депресії або посттравматичного стресового розладу ПТСР. Для допомоги дітям у таких обставинах важливо використовувати інтегративні підходи, що враховують їхні емоційні, соціальні та когнітивні потреби.

Методи психологічної допомоги.

1. «Групові заняття». Групова терапія забезпечує дітям середовище, де вони можуть висловлювати свої емоції, отримувати підтримку однолітків та будувати соціальні зв'язки. Заняття сприяють відчуттю безпеки та зниженню рівня ізоляції. Групові заняття також стимулюють комунікативні навички та відновлення соціальної адаптації [42].

2. «Арт-терапія». Арт-терапія є потужним інструментом, що дозволяє дітям виражати емоції через творчість. Дослідження Крамера (2020).

показують, що діти, які беруть участь у малюванні, ліпленні чи створенні аплікацій, знижують рівень тривожності та відчують більше контролю над своїми переживаннями [43].

3. «Ігрові технології». Гра залишається природною формою спілкування для дітей, особливо в молодшому віці. За словами Д. Лендрет (2019),

гра допомагає дітям моделювати ситуації, які їх турбують, у символічній формі, що полегшує процес емоційного опрацювання та адаптації [44].

Інтерактивні методи, такі як спільна гра, будівництво моделей із LEGO, інтерактивні вправи на емоційну регуляцію та командні завдання, є ключовими у створенні атмосфери довіри й підтримки.

1. «Роль інтерактивних технологій».

Інтерактивні технології сприяють розвитку комунікативних навичок, емпатії та кооперації. Як стверджує Х. Мітчелл (2022), використання спільних завдань допомагає дітям відчувати підтримку групи та сформувати стратегії подолання стресу [45].

2. «LEGO-терапія як інструмент».

Будівництво із LEGO дозволяє дітям відтворити в ігровій формі свої емоції та знайти рішення кризових ситуацій. Це також сприяє розвитку дрібної моторики, когнітивних процесів та стабілізації емоційного стану (Робінсон, 2022) [46].

Інтегративні підходи до психологічної підтримки дітей у кризових ситуаціях мають значний позитивний вплив на їхній емоційний стан та адаптацію. Поєднання групової терапії, арт-терапії, ігрових технологій і інтерактивних методів допомагає створити умови для безпечного вираження емоцій, підтримки та розвитку.

1.3. LEGO як інструмент для підтримки психічного розвитку дітей.

Конструктор LEGO є універсальним інструментом для розвитку дітей, що сприяє їхньому психічному розвитку через різноманітні аспекти: емоційну регуляцію, розвиток когнітивних та соціальних навичок.

Тривожність і емоційне напруження є одними з основних психологічних проблем, з якими стикаються діти під час стресових подій.

Дослідження показують, що конструктор LEGO допомагає знижувати рівень стресу завдяки процесу творення, який заспокоює нервову систему та дозволяє дитині відновити відчуття контролю. За словами «Л. С. Виготського» (1984), процес створення через гру є основою розвитку вищих психічних функцій, оскільки дозволяє дитині в безпечному середовищі переживати та осмислювати свої емоції [38].

У роботах «А. П. Бенашвілі» (2019) зазначається, що застосування LEGO в контексті арт-терапії дозволяє дітям відображати свої емоції в символічній формі, що сприяє розумінню та емоційному переживанню подій, які викликають тривогу. Це дозволяє знижувати рівень стресу, формуючи безпечний простір для вираження емоцій через гру [47].

«Гудман»(2020) також підтверджує, що заняття з LEGO активізують творчі процеси, які в свою чергу допомагають дитині зняти емоційне напруження та створити нову, позитивну реальність через гру[48].

LEGO має терапевтичний ефект завдяки структурованому процесу побудови, який допомагає дитині зосередитися на завданні, відволікаючись від джерел стресу. Дослідження «Landreth» (2019) також показує, що дітям важливо мати чітку мету та конструктивні інструменти для реалізації своїх ідей, що і забезпечує LEGO [49].

LEGO, як інструмент для розвитку креативного мислення, допомагає дітям розвивати здатність до вирішення проблем через конструювання і побудову моделей. За словами «Дж. Робінсона», такі методи сприяють розвитку у дітей здатності бачити різні варіанти рішень і шукати найбільш оптимальні варіанти в обмежених умовах. Використання LEGO стимулює логічне та просторове мислення, оскільки дитина постійно оперує з різними частинами конструктора, моделюючи різні об'єкти та процеси [46].

«Робінсон» також наголошує на тому, що гра з LEGO дозволяє дітям не тільки працювати над механічними або структурними аспектами побудови, а й вирішувати соціальні проблеми через командні проекти. LEGO дає можливість створювати команди та спільно працювати над вирішенням проблем, що сприяє розвитку комунікативних навичок і вмінню працювати в групі [46].

Дослідження «М.Е. Бернса» підтверджують, що LEGO є не лише інструментом для розвитку дрібної моторики, але й потужним засобом для стимулювання креативного мислення. Діти, працюючи з LEGO, вчаться конструювати не лише фізичні об'єкти, але й ідеї та концепції, що є важливими для розвитку творчих здібностей [39].

Особливо важливим є аспект розвитку навичок вирішення проблем. LEGO дозволяє дітям створювати моделі, які можуть бути використані для вирішення реальних проблем. Наприклад, в контексті занять на тему безпеки, діти можуть побудувати моделі укриттів або сховищ, що допомагає їм зрозуміти, як вони можуть діяти в кризових ситуаціях.

LEGO є потужним інструментом для підтримки психічного розвитку дітей, особливо в кризових ситуаціях. Використання LEGO для зниження тривожності та емоційного напруження дає дітям можливість виражати свої емоції в безпечний спосіб, а також відновити почуття контролю. У той же час, LEGO сприяє розвитку креативного мислення та навичок вирішення проблем, що є важливими аспектами психічного розвитку дітей у сучасному світі. Ці аспекти підтверджуються численними дослідженнями та практичними досвідом, що засвідчують ефективність LEGO-технологій як ресурсу для розвитку дітей.

Конструктор LEGO є ефективним інструментом у психологічній роботі з дітьми, особливо у кризових умовах. За допомогою LEGO можна створювати безпечний простір для емоційної регуляції, сприяти соціалізації та розвитку командної роботи, а також допомогти дітям виражати свої почуття через символічне конструювання. Ось кілька

основних методик використання LEGO в роботі з дітьми, що пережили стрес або кризу.

Одна з найбільш ефективних методик це побудова «безпечного місця» з LEGO. Ця діяльність дозволяє дітям відтворити у фізичній формі своє розуміння безпеки, що важливо для тих, хто пережив стресові ситуації, такі як війна або природні катастрофи. За словами «Д. Гоффмана» (2020), побудова символічних моделей дає дитині можливість контролювати те, що відбувається навколо, і сприяє емоційному заспокоєнню [52].

Вправи для побудови «безпечного місця» допомагають дітям виразити свої переживання, побудувати уявне місце, де вони можуть бути захищені від небезпеки. Таке місце може бути схоже на укриття, будинок або затишний сад. Важливо, щоб під час цієї діяльності педагог створював безпечну атмосферу для дітей, в якій вони можуть відчувати підтримку та розуміння. [50].

Створення символічних моделей з LEGO є чудовим способом для вираження емоцій. Згідно з «Л.С. Виготським», через гру і створення моделей дитина може відтворювати свої переживання, що дає їй можливість переосмислити свої емоції. Це особливо важливо для дітей, які пережили стрес, оскільки вони можуть бути не в змозі вільно висловити свої почуття словами [38].

Крім того, «Н. Лікс» вказує на те, що використання LEGO для створення емоційних моделей дозволяє дітям бачити свої почуття в конкретних формах, що полегшує процес осмислення та саморегуляції. Наприклад, діти можуть будувати моделі, які уособлюють їхній страх, тривогу чи радість. Цей метод допомагає знизити інтенсивність емоційного напруження, адже дитина може «відпустити» емоції через створення фізичної моделі [53].

LEGO також є чудовим інструментом для розвитку командної роботи та соціалізації дітей. В умовах війни або кризи діти можуть

відчувати ізоляцію, тому важливо допомогти їм розвивати навички взаємодії з іншими. «Педагогічний досвід» показує, що спільне будівництво з LEGO дозволяє дітям працювати разом, обговорювати ідеї, домовлятися про рішення і разом досягати цілей.

«Г. Ландрет» (2019) зазначає, що робота в групах за допомогою LEGO сприяє розвитку навичок комунікації та співпраці, що особливо важливо для дітей, які пережили стрес. Вправи на командну роботу можуть включати побудову загальних моделей, що вимагають участі кожної дитини. Це дозволяє не тільки покращити соціальні навички, але й відновити відчуття підтримки та безпеки в групі [49].

Методики використання LEGO в кризових умовах надають величезну кількість переваг для психічного здоров'я дітей. Побудова «безпечного місця» дозволяє створити символічний простір для емоційного заспокоєння, а створення моделей для вираження емоцій допомагає дітям знайти слова для своїх переживань. Вправи для командної роботи сприяють розвитку соціальних навичок і підтримки взаємодії між дітьми, що є важливим аспектом в умовах соціальної ізоляції або стресу.

Всі ці методики підтверджуються численними дослідженнями та практичним досвідом, що засвідчують ефективність LEGO як інструменту для психічного розвитку дітей в кризових умовах.

LEGO є потужним інструментом для підтримки психічного розвитку дітей, особливо в умовах війни та інших кризових ситуацій. Використання цього конструктора в терапії надає можливість створити безпечне середовище для дітей і поєднати освітні та терапевтичні функції. Ось кілька основних переваг LEGO у роботі з дітьми, які переживають стресові та травматичні ситуації, зокрема під час війни.

Гра з LEGO дозволяє дітям створити власні світи та сценарії, що дає їм відчуття контролю над навколишнім середовищем. Це важливо для дітей, які пережили стресові ситуації, такі як війна. Як зазначає Л.С. Виготський, гра є важливим інструментом для розвитку психічного

здоров'я дітей, адже через гру вони можуть безпечно відображати свої переживання та відновлювати емоційну рівновагу [39].

Під час війни, коли діти часто відчують загрозу та невизначеність, можливість створити фізичний образ безпечного місця через LEGO надає їм важливий емоційний ресурс. Це місце може бути уявним укриттям, будинком або іншими елементами, які символізують захист та стабільність.

Д. Гоффман зазначає, що фізична активність, пов'язана з побудовою моделей, допомагає знизити рівень тривожності та емоційного напруження у дітей, особливо в кризових умовах [52].

LEGO не тільки сприяє емоційному заспокоєнню, але й поєднує терапевтичні та освітні функції. В умовах війни діти потребують не тільки психологічної підтримки, але й навчання, яке допоможе їм адаптуватися до нових умов життя. За допомогою LEGO можна поєднати ці два аспекти.

С. Крюгер наголошує, що LEGO-заняття можуть бути використані для навчання важливим навичкам, таким як командна робота, вирішення проблем, креативне мислення та комунікація. Водночас ці заняття можуть допомогти дітям впоратися з травмою, виражаючи свої емоції та страхи через побудовані моделі [54].

Ігрові техніки, зокрема через LEGO, дозволяють також навчити дітей стратегічному мисленню, організації та плануванню, що є важливими навичками не тільки для психічного здоров'я, але й для адаптації в умовах війни. Такі методи дозволяють дітям за допомогою гри справлятися зі стресом, водночас набуваючи корисних знань і вмінь.

Висновки до 1 розділу .

У першому розділі було обґрунтовано концептуальні основи використання LEGO-технологій як потужного інструменту для психосоціальної підтримки дітей, зокрема в умовах війни. LEGO-

технології є універсальними методами, що поєднують навчальні та терапевтичні функції, сприяючи розвитку дітей через гру, творчу діяльність та командну взаємодію:

1. «LEGO як інструмент навчання та терапії»: В історії LEGO виділяються етапи, коли конструкція стала не лише розвагою, але й ефективним інструментом для розвитку когнітивних і соціальних навичок.

LEGO-технології використовуються для розвитку моторики, мислення, творчості, а також для зниження стресу і емоційного напруження. Систематичне використання LEGO дозволяє дітям переживати складні емоції, трансформуючи їх у матеріальну форму через побудову моделей.

2. «Механізм впливу гри на психоемоційний стан»: Гра є природним інструментом для зниження стресу, що дозволяє дітям виражати свої почуття та переживання. LEGO допомагає створити середовище, де дитина може подолати стресові ситуації, розвивати емоційну стійкість і соціалізацію через активну взаємодію з іншими дітьми. Вона стимулює когнітивний, емоційний і соціальний розвиток.

3. «Вплив війни на психоемоційний стан дітей»: У контексті війни діти часто переживають тривогу, страх і посттравматичний стресовий розлад ПТСР, що може призвести до соціальної ізоляції та порушення емоційної рівноваги. LEGO-технології, особливо в групових заняттях, забезпечують безпечний простір для вираження емоцій, соціальної адаптації та розвитку навичок комунікації.

4. «Психологічна підтримка в умовах кризи»: Під час війни діти потребують не лише фізичної безпеки, але й емоційної підтримки. Інтерактивні підходи, як арт-терапія та групові заняття з LEGO, допомагають дітям відновити емоційну рівновагу та адаптуватися до змінюваних умов життя. Через ці методи діти можуть створювати моделі безпечних місць, що допомагає їм пережити травми та почуватися в безпеці.

5. «Методики використання LEGO в кризових умовах».

Використання LEGO для побудови символічних моделей допомагає дітям виражати свої емоції та вирішувати внутрішні конфлікти. Вправи на командну роботу та соціалізацію, проведені за допомогою LEGO, сприяють розвитку комунікативних навичок та зміцненню соціальних зв'язків серед дітей, що є важливим для відновлення їхньої емоційної стійкості.

6. «Переваги LEGO в терапії під час війни»: LEGO дає можливість створити безпечне середовище для гри та самовираження, що особливо важливо для дітей, які пережили кризу. Поєднання освітніх і терапевтичних функцій дозволяє використовувати LEGO не лише для навчання, а й для психологічної підтримки дітей, забезпечуючи їх розвиток у складних умовах.

Таким чином, LEGO-технології є ефективним інструментом для підтримки психічного розвитку дітей в умовах війни, допомагаючи їм справлятися з емоційними труднощами, розвивати соціальні навички та відновлювати внутрішню рівновагу.

РОЗДІЛ 2

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ LEGO-ТЕХНОЛОГІЙ НА ПСИХІЧНИЙ СТАН ДІТЕЙ ПІД ЧАС ВІЙНИ

2.1. Організація та методика дослідження впливу LEGO на психологічний стан дітей у період війни.

Актуальність емпіричного дослідження обумовлена необхідністю пошуку ефективних методів підтримки психічного здоров'я дітей в умовах війни, а також прагненням забезпечити їм можливість для творчого самовираження і емоційної регуляції через гру.

Мета дослідження: Визначити вплив LEGO-технологій на психічний стан дітей, які проживають в умовах війни, зокрема в прифронтовій зоні м. Запоріжжя.

Об'єктом дослідження є особливості впливу LEGO-технологій на психічний розвиток, соціальну адаптацію та когнітивні здібності дітей дошкільного та молодшого шкільного віку в умовах війни.

Предметом дослідження є вплив LEGO-технологій на психічний розвиток, соціальну адаптацію та когнітивні здібності дітей дошкільного та молодшого шкільного віку в умовах війни.

Гіпотеза: використання інтерактивних методів у роботі з дітьми, зокрема конструювання LEGO, позитивно впливає на психічний стан дітей під час війни, сприяючи зниженню рівня тривожності, покращенню комунікативних навичок та соціальної активності.

Завдання дослідження:

1. Вивчити емоційні та психологічні особливості дітей під час війни.
2. Оцінити ефективність LEGO-терапії як інструменту для зменшення стресу та тривожності.
3. Визначити зміни у психоемоційному стані дітей після проведення занять з LEGO.

Війна – це один із найстрашніших викликів, з якими можуть стикатися люди. Вона приносить не лише фізичні руйнування, а й глибокі психологічні травми, які особливо сильно вражають дітей. Діти, як найбільш уразлива частина населення, страждають від наслідків військових конфліктів у багатьох аспектах: емоційному, соціальному та когнітивному. Розуміння психоемоційного стану дітей під час війни є важливим для надання їм необхідної підтримки та допомоги.

За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, діти, які переживають військові конфлікти, мають підвищений ризик розвитку психічних розладів, що вимагає термінових заходів щодо їх підтримки та реабілітації.

Під час війни діти піддаються численним стресовим ситуаціям: відчуття небезпеки, втрати близьких, переселення, руйнування домівок. Ці фактори можуть призводити до розвитку тривожних розладів, депресії, посттравматичного стресового розладу (ПТСР) та інших емоційних проблем. Дослідження показують, що діти, які пережили військові конфлікти, часто відчують постійну тривогу та страх, що може проявлятися у вигляді нічних кошмарів, агресії або замкнутості.

Емоційний стан дітей також може залежати від їхнього віку. Молодші діти можуть не розуміти повної серйозності ситуації, але вони відчують напругу в сім'ї та оточенні. Старші діти і підлітки можуть усвідомлювати масштаби конфлікту і переживати глибокі почуття безсилля та безнадії. Вони можуть ставити питання про своє майбутнє, що ще більше посилює їхній страх і тривогу.

Війна негативно впливає на соціальні зв'язки дітей. Втрата друзів, зміна школи, вимушене переселення в інші міста – все це призводить до ізоляції та відчуження дитини. Соціальна підтримка є критично важливою для дітей у цей складний період, але війна часто руйнує звичні соціальні структури. Діти можуть відчувати себе самотніми та покинутими, що погіршує їхній психоемоційний стан.

Крім того, війна може призвести до зміни ролей у сім'ї. Діти можуть бути змушені брати на себе відповідальність за молодших братів і сестер або навіть за батьків, що може призвести до перевантаження та стресу. Це порушує природний процес розвитку дитини і може мати довгострокові наслідки для її психічного здоров'я.

Когнітивний розвиток дітей також піддається ризику під час війни. Стрес і травма можуть негативно впливати на здатність дітей навчатися та засвоювати нову інформацію. Дослідження показують, що діти, які пережили військові конфлікти, можуть мати труднощі з концентрацією уваги, пам'яттю та загальною академічною успішністю, що може призвести до формування негативного ставлення до навчання та освіти в цілому.

Для подолання негативних наслідків війни важливо забезпечити дітям психологічну підтримку, яка може включати в себе терапію, групи підтримки, а також програми реабілітації. Психологи та соціальні працівники повинні працювати над створенням безпечного простору для дітей, де вони можуть відкрито висловлювати свої почуття та переживання.

Важливо також залучати батьків до процесу підтримки дітей. Батьки повинні бути обізнані про те, як війна впливає на психоемоційний стан їхніх дітей і як вони можуть допомогти їм адаптуватися до нових умов життя. Спільне проведення часу, обговорення переживань і емоцій можуть стати важливими елементами в процесі лікування.

Отже, війна завдає серйозної шкоди емоційному благополуччю, соціальним зв'язкам і когнітивному розвитку дітей. Проте з правильним підходом до психологічної підтримки та реабілітації можливо допомогти дітям подолати ці труднощі і повернутися до нормального життя. Зусилля нашого суспільства повинні бути спрямовані на забезпечення безпеки та підтримки його наймолодших членів, адже майбутнє дітей залежить від того, як ми реагуємо на їхні потреби сьогодні.

Гра є основним способом, через який діти досліджують світ, виражають свої емоції та розвивають соціальні навички. LEGO-технології, завдяки своїй універсальності та можливості творчого самовираження, можуть стати потужним інструментом для підтримки дітей у складних умовах. Конструювання з LEGO дозволяє дітям не тільки відволіктися від негативних переживань, але й створити безпечний простір для вираження своїх страхів і почуттів.

LEGO-терапія має ряд психологічних переваг.

1. Емоційна регуляція: діти можуть виражати свої емоції через створення моделей, що допомагає їм обробляти переживання та зменшувати тривожність.

2. Соціальна взаємодія: заняття в групах сприяють розвитку комунікативних навичок і співпраці між дітьми.

3. Когнітивний розвиток: конструювання з LEGO стимулює креативність, логічне мислення та вирішення проблем.

Проблема полягає в недостатньому вивченні впливу ігрових методик, зокрема LEGO-терапії, на психоемоційний стан дітей у контексті війни. Існуючі дослідження часто фокусуються на загальних аспектах психічного здоров'я дітей під час конфліктів, але не розглядають специфіку застосування ігрових технологій як ефективного інструменту терапії.

В умовах війни важливо виявити ефективні методи підтримки психічного здоров'я дітей. Дослідження впливу LEGO на дітей у цей період може допомогти: розробити програми психологічної підтримки, адаптовані до потреб дітей у кризових ситуаціях; визначити найефективніші методи використання LEGO-терапії для покращення емоційного стану дітей; надати науково обґрунтовані рекомендації для психологів, педагогів та соціальних працівників щодо роботи з дітьми.

Дослідження має на меті не лише оцінити вплив LEGO-технологій на психічний стан дітей під час війни, але й надати рекомендації для

психологів, педагогів та соціальних працівників щодо використання ігрових методик для підтримки дітей у складних умовах.

Етапи дослідження.

1. Підготовчий етап: Визначення актуальності дослідження впливу LEGO на психологічний стан дітей у період війни, постановка мети та завдання дослідження, формулювання проблеми, яку необхідно вирішити, а також постановка гіпотези, яка потребує перевірки.

2. Планування дослідження: Розроблення методології дослідження, обрання методів збору та аналізу даних. Підбір матеріалів (набір LEGO, інструкції, допоміжні матеріали).

3. Збір даних: Проведення попереднього опитування батьків для оцінки початкового психоемоційного стану дітей. Спостереження за дітьми, діагностика психологічного стану.

4. Аналіз даних: Проведення аналізу для виявлення закономірностей, тенденцій психологічного стану дітей під час війни (статистичний аналіз).

5. Завершальна частина заняття (5 хв).

Обговорення створених моделей: діти презентують свої роботи, розповідають, що вони створили, які ідеї втілили, діляться враженнями.

Рефлексія емоцій: діти описують свої почуття під час заняття, що їм сподобалося чи здалося складним.

Підведення підсумків заняття.

Фіксація спостережень.

Педагог відзначає поведінку (емоційна нестабільність, саморегуляція, ініціативність, дотримання правил, відповідальність) дітей під час заняття, їхню взаємодію в групі та активність у виконанні завдань.

Особливу увагу приділяється участі дітей у групових проектах.

На завершення заняття робиться фото кожної дитини разом із її створеною моделлю. Фото та відео надсилаються батькам через Viber для подальшого обговорення, отримання підтримки та зворотного зв'язку.

6. Оцінка ефективності запропонованих заходів: Контрольне анкетне опитування батьків та усне опитування дітей після завершення програми. Порівняння результатів до і після реалізації програми. Аналіз змін у психоемоційному стані дітей за допомогою статистичних методів.

7. Формулювання висновків за дослідженням.

Очікувані результати реалізації програми: Зниження рівня тривожності та стресу у дітей, які брали участь у заняттях з LEGO. Позитивні зміни в емоційній сфері дітей (виявлення радості, зменшення страху). Підвищення рівня соціальної взаємодії та комунікації серед дітей.

Операціоналізація базових понять.

Психологічна допомога: це підтримка, яка надається особам для покращення їхнього психічного здоров'я, подолання емоційних труднощів або вирішення психологічних проблем. Вона може включати консультації, терапію або інші форми підтримки.

Психологічний стан це сукупність емоційних, когнітивних і фізичних аспектів, які визначають загальний стан особи в певний момент часу. Він може бути позитивним (наприклад, радість) або негативним (наприклад, тривога).

Емоційний стан: це короткочасне переживання, яке відображає реакцію особи на певні події чи ситуації. Емоційний стан може варіюватися від радості до суму, від страху до спокою.

Соціальна взаємодія: це процес обміну інформацією та емоціями між людьми, який може проявлятися через спілкування, співпрацю або інші форми взаємодії в групі.

Комунікативні навички: це здатності особи ефективно спілкуватися з іншими, включаючи вербальні та невербальні компоненти: слухання, висловлення думок, розуміння емоцій співрозмовника тощо.

LEGO-технології: це використання конструкторів LEGO в освітньому процесі або терапії для розвитку творчого мислення, просторової уяви, комунікаційних навичок та соціальної взаємодії серед дітей.

LEGO-модель: це конструкція або об'єкт, створений з LEGO-блоків, який може бути використаний для навчання, гри або візуалізації певних ідей чи концепцій.

Методи дослідження:

- теоретичні: аналіз наукової психолого-педагогічної літератури щодо проблеми дослідження, узагальнення наукових підходів, індукція та дедукція, синтез;

- емпіричні: спостереження, усне та анкетне опитування (<https://vseosvita.ua/library/zbirka-anket-dla-batkiv-doskilnikov-290947.html>)[60], тестування (проективні методики)[57];

- методи математичної статистики (статистичний аналіз, кореляційний аналіз, аналіз непараметричного Т-критерію Мана-Уїтні);

- графічний та табличний методи.

Методи збору даних.

Кількісні методи: анкета для батьків (для оцінки психоемоційного стану дітей), усне опитування дітей.

Якісні методи: спостереження під час занять з LEGO; проективні методики з використанням LEGO (діти отримували завдання побудувати конструкції, які б символізували їхній внутрішній стан або уявлення про безпеку); картування емоційних станів через LEGO-метафори (діти створювали LEGO-моделі, які метафорично відображали їхні почуття, переживання та уявлення про світ).

Характеристика методів емпіричного психологічного дослідження.

Метод спостереження: науковий метод збору даних, при якому дослідник систематично спостерігає за поведінкою об'єкта дослідження в природних умовах без втручання, щоб зрозуміти його особливості, взаємодії або реакції.

План спостереження за дітьми.

1. Вибір учасників: діти 5-11 років, що мешкають у прифронтовому місті Запоріжжя під час війни.

2. Тривалість дослідження: 4 тижні.

3. Методи збору даних: спостереження за поведінкою дітей під час заняття з LEGO; проведення інтерв'ю з дітьми після кожного заняття.

4. Запис спостережень: фіксування поведінки дітей під час занять, аналіз їх взаємодії з іншими, рівень участі у групових завданнях.

Критерії оцінки за 3-бальною шкалою.

1. Поведінка (Емоційна нестабільність, саморегуляція, ініціативність, дотримання правил, відповідальність):

- 1 бал: дитина проявляє агресію, дратівливість або відмовляється брати участь у діяльності; часто порушує правила;

- 2 бали: дитина демонструє помірну активність; іноді може бути агресивною або замкнутою, але зазвичай дотримується правил;

- 3 бали: дитина активно бере участь у діяльності, демонструє позитивну поведінку, співпрацює з іншими, дотримується правил.

2. Рівень комунікативних навичок:

- 1 бал: дитина не намагається спілкуватися з іншими; використовує обмежену лексику; не висловлює свої думки;

- 2 бали: дитина іноді спілкується з іншими, але її висловлювання можуть бути неясними; потребує підтримки для вираження думок;

- 3 бали: дитина активно спілкується з однолітками, чітко висловлює свої думки та ідеї; слухає інших і відповідає на запитання.

3. Соціальна активність:

- 1 бал: дитина уникає взаємодії з іншими; не бере участі в іграх або групових завданнях;

- 2 бали: дитина іноді залучається до соціальної активності, але переважно залишається осторонь; може брати участь у деяких іграх;

- 3 бали: дитина активно взаємодіє з однолітками, ініціює ігри та групову діяльність; проявляє лідерські якості у спільних завданнях.

Підсумкові показники.

1. Загальний рівень соціальної активності (високий, середній низький).
2. Рівень розвитку вміння групового співробітництва (високий, середній низький).
3. Комунікативні навички (високий, середній низький).
4. Конфліктність (високий, середній низький).
5. Лідерські якості (високий, середній низький).
6. Рівень самоорганізації (високий, середній низький).
7. Емоційне ставлення до занять (високий, середній низький).

Розроблений план спостереження дозволяє оцінити вплив LEGO-технологій на психічний стан дітей під час війни через аналіз їхньої поведінки, комунікативних навичок та соціальної активності. Зібрані дані можуть слугувати основою для подальшого дослідження та розробки програм підтримки дітей у кризових ситуаціях.

Анкетне опитування (Додатки А, Б): метод збору інформації, що полягає у використанні стандартних запитань, які респонденти заповнюють самостійно. Анкети можуть бути як паперовими, так і електронними, і використовуються для збору кількісних та якісних даних.

Інтерактивні методи роботи з дітьми: підходи, які заохочують активну участь дітей у навчальному процесі через гру, обговорення, рольові ігри, проектну діяльність тощо. Вони сприяють розвитку критичного мислення, комунікаційних навичок та соціальної активності.

Картування емоційних станів: метод візуалізації емоційних переживань дітей засобами створених LEGO-моделей, що дозволяє зрозуміти та аналізувати емоційні реакції в різних ситуаціях.

Статистичні та математичні розрахунки виконувались з використанням програми EXEL, комп'ютерної програми - SPSS-26.

Експериментальна база та вибірка.

Дослідження проводилось протягом вересня-листопада 2024 року в м. Запоріжжя на базі Закладу Позашкільної Освіти «Міський Палац дитячої та юнацької творчості». Запорізької міської ради.

Тривалість дослідження: з (2.09.24 - 27.10.24).

Головним критерієм до формування вибірки стало наступне: всі родини, що взяли участь у дослідженні перебувають разом з дітьми в прифронтовому м. Запоріжжя в умовах війни. Вибірка охоплює родини, які живуть у прифронтовому місті, що є важливим фактором, оскільки умови війни можуть суттєво впливати на психологічний стан та соціальні взаємодії. Вона включає різні вікові групи батьків і дітей, що дозволяє отримати різноманітні дані про їх досвід і сприйняття ситуації.

У дослідженні взяли участь 74 респондента, в тому числі 37 дітей (26 хлопчиків та 11 дівчат) віком 5-11 років які ходять в гурток та 37 батьків (чоловіки та жінки у віці 27-40 років, що мають дітей і які брали участь у анкетуванні та оцінюванні ефективності занять (рис.2.1)). Середній вік: 33,5 років. У вибірці представлені як чоловіки, так і жінки, що дозволяє врахувати різні погляди та досвід виховання дітей.

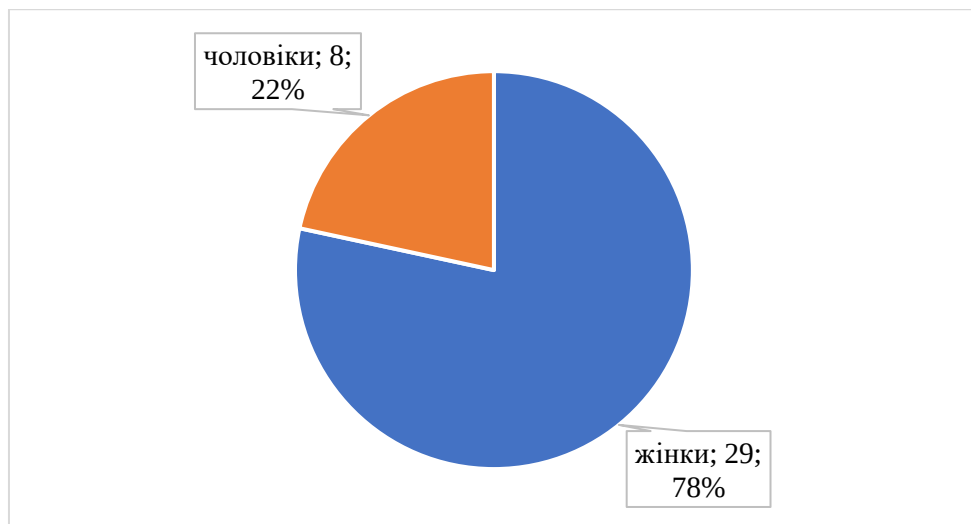

Рис.2.1 Розподіл вибірки батьків за статтю

Основну питому вагу в вибірці батьків мають жінки: 29 осіб (78%), кількість чоловіків складає 8 осіб (22%).

Середній вік: 7,4 роки (рис.2.2). Вікова група вибірки охоплює дітей, які перебувають на важливому етапі психологічного розвитку та соціального становлення, що впливає на їх соціальні та емоційні навички.

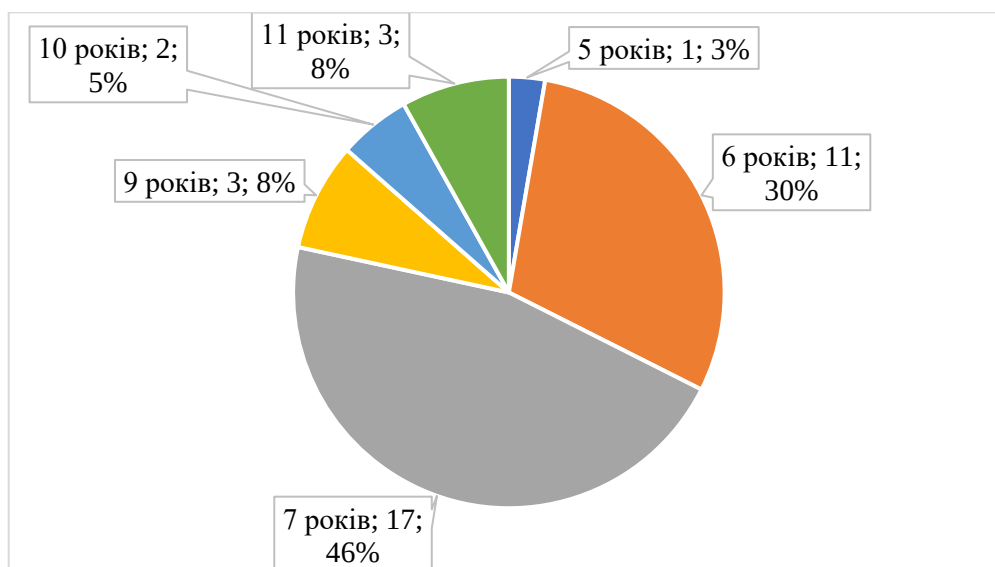

Рис.2.2 Розподіл вибірки дітей по віку

Основну питому вагу в вибірці має категорія дітей у віці 6-7 років (76%), у тому числі: 7 років (46%) та 6 років (30%).

Репрезентативність вибірки визначається її здатністю відображати характеристики більшої популяції, до якої вона належить. У даному випадку, вибірка включає родини з дітьми, які живуть в умовах війни, що може впливати на їх поведінку, психоемоційний стан та соціальну активність.

Хоча вибірка складається з 74 осіб, що може бути обмеженням для деяких статистичних аналізів, вона все ж може бути достатньою для якісних досліджень та отримання попередніх висновків.

Таким чином, вибірка має певний рівень репрезентативності для аналізу психологічного стану дітей під час війни. Однак для підтвердження результатів та узагальнення висновків на більшу популяцію може знадобитися проведення додаткових досліджень з більшими вибірками та в інших регіонах.

Результати дослідження можуть бути використані для:

1. Розробки програм психологічної підтримки для дітей у кризових ситуаціях.
2. Впровадження LEGO-терапії в навчальні заклади та центри психологічної допомоги.
3. Підготовки методичних рекомендацій для фахівців, які працюють з дітьми в умовах війни.

2.2. Опис результатів дослідження

На формуальному етапі дослідження нами було оцінене психологічний стан дітей. На початку дослідження нами було проведене анкетне опитування батьків, щодо визначення психоемоційного стану їх дітей за анкетною, наведеною в Додатку А.

Результати анкетування наведено в (табл.2.1).

Таблиця 2.1

Статистичний аналіз результатів анкетування батьків, щодо визначення психоемоційного стану дітей (Анкети для батьків Н.В. Стецо) (формульний етап)

Критерій	N	Мін	Мах	Середнє	Стд. відхилення
Тривога та страх	37	1	3	1,8412	0,1277
Зміни в настрої	37	1	2	1,5691	0,2243
Взаємодія з однолітками	37	1	3	2,0811	0,5530
Здатність концентруватися на навчанні та виконанні завдань	37	1	3	1,6139	0,2936
Позитивні емоції	37	1	3	2,2648	0,4022

Згідно з результатами статистичного аналізу представленого в (табл.2.1), проведеного на основі опитування батьків, можна зробити кілька важливих висновків щодо психоемоційного стану та соціальної взаємодії дітей.

Як видно з наведених результатів опитування, більшість батьків зауважують на те, що їх діти доволі часто відчують тривогу та страх

(1,84±0,12). Це може бути пов'язано з зовнішніми факторами, такими як війна або інші стресові ситуації. Наприклад, діти можуть боятися звуків вибухів або переживати за безпеку своїх близьких. Так, мати Павла Р. розповіла, що її син почав боятися залишатися наодинці в кімнаті, адже він асоціює це з можливістю небезпеки.

Батьки помічають часті зміни в настрої дитини (часті перепади настрою, дратівливість (1,56±0,22). Батьки помічають часті перепади настрою у дітей, що проявляється в емоційній нестабільності, що свідчить про те, що діти не завжди можуть впоратися зі своїми емоціями. Наприклад, мати Віктора С. зазначила, що її син раптово стає агресивним під час ігор, а потім може миттєво перейти до сміху і радості.

На питання о взаємодії дитини з однолітками, середній показник у вибірці батьків склав (2,08±0,55), що свідчить про те, що діти не мають значних труднощів в соціалізації. Але, незважаючи на те, що вони спілкуються, мають певні проблеми в спілкуванні.

Діти не мають значних труднощів у соціалізації, проте у спілкуванні можуть виникати проблеми. Це свідчить про те, що хоча вони здатні взаємодіяти з іншими, їхня комунікація може бути обмежена через емоційний стан. Наприклад, деякі опитані батьки відзначили, що їхні діти можуть грати з однолітками, але іноді не можуть пояснити свої думки або почуття, що призводить до непорозумінь.

Показник концентрації на навчанні та виконанні завдань складає (1,61±0,29) та свідчить про те, що в більшості дітей іноді виникають труднощі в концентрації.

Більшість дітей іноді мають труднощі з концентрацією під час навчання чи виконання завдань, що може бути наслідком стресу або тривоги. Наприклад, батьки Дмитра А., Олени П., Андрія Ж. та інших дітей зазначають, що їх діти часто відволікаються під час домашніх завдань і не можуть зосередитися на матеріалі.

Показник «позитивні емоції» знаходиться на середньому рівні ($2,26 \pm 0,4$) та свідчить про те, що діти під час війни нерідко демонструють позитивні емоції (радість, захоплення) (рис.2.3). Незважаючи на складні обставини, діти все ще здатні демонструвати позитивні емоції. Це свідчить про їхню стійкість та здатність знаходити радість у простих речах. Батьки відзначили моменти радості у своїх дітей під час гри на свіжому повітрі або під час спільних занять творчістю.

Загалом результати опитування свідчать про те, що діти перебувають у складному емоційному стані через зовнішні фактори, такі як війна. Хоча вони демонструють здатність до соціалізації та проявляють позитивні емоції, існують також значні труднощі в емоційній стабільності та концентрації. Батькам важливо звертати увагу на ці аспекти та забезпечувати підтримку своїм дітям у цей складний період. Психологічна допомога та створення безпечного середовища можуть суттєво вплинути на покращення емоційного стану дітей і їхню здатність до навчання та соціальної взаємодії.

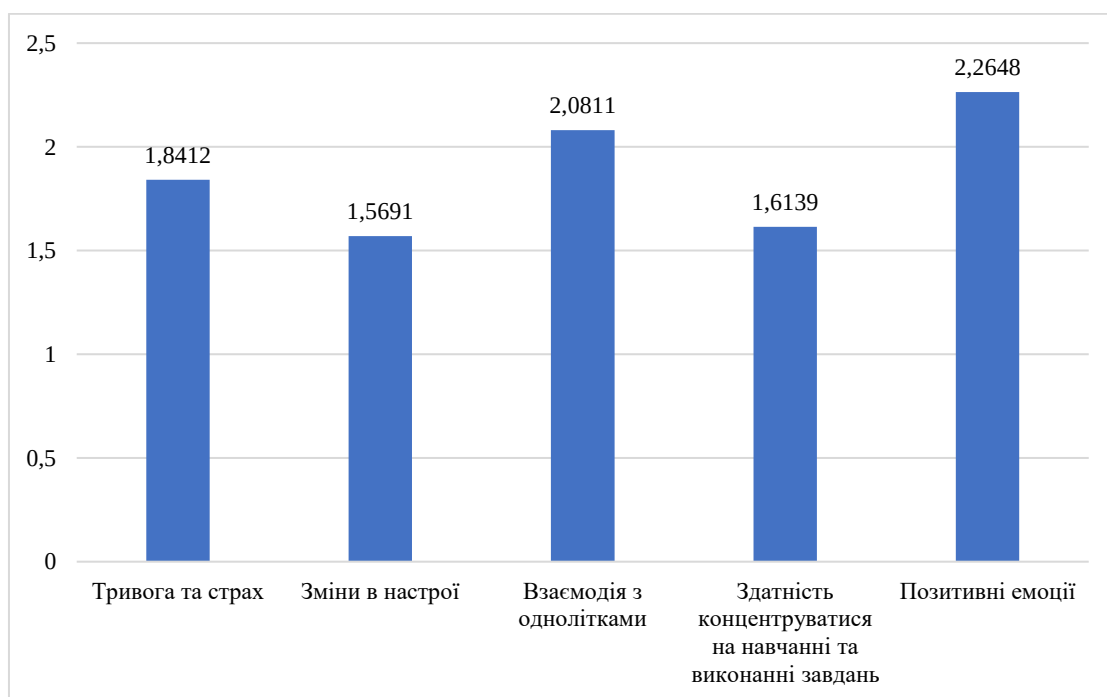

Рис.2.3 Профіль психоемоційного стану дітей (формувальний етап)

Як видно на (рис.2.3), достатньо виразний показник тривоги свідчить про те, що більшість дітей часто відчують тривогу та страх. Це є досить тривожним сигналом, враховуючи контекст війни, в якому перебувають діти. Постійний стрес, пов'язаний з небезпекою, нестабільністю та змінами в житті, може призводити до розвитку тривожних розладів. Важливо зазначити, що такі емоційні реакції є нормальними в умовах кризових ситуацій, але їхня частота і інтенсивність можуть свідчити про потребу дитини у психологічній підтримці.

Показник зміни настрою вказує на те, що батьки помічають часті перепади настрою у своїх дітей. Це може бути наслідком стресу, викликаного війною, а також емоційними переживаннями, пов'язаними з невизначеністю майбутнього. Часті зміни в настрої дітей можуть також свідчити про труднощі в адаптації до нових умов життя. Діти можуть відчувати дратівливість і розгубленість, що потребує уваги з боку дорослих.

Показник взаємодії з однолітками вказує про те, що діти не мають значних труднощів у соціалізації, але все ж стикаються з певними проблемами в спілкуванні. Це може бути пов'язано з тим, що стресові обставини впливають на їхню здатність взаємодіяти з іншими. В умовах війни діти можуть відчувати ізоляцію або недовіру до оточуючих, що ускладнює формування соціальних зв'язків. Соціальна підтримка та спілкування з однолітками є важливими для психологічного здоров'я дітей.

Показник концентрації уваги свідчить про те, що більшість дітей стикаються з труднощами у концентрації на навчанні та виконанні завдань. На думку батьків, це може бути наслідком постійного стресу та емоційного напруження, які заважають дітям зосередитися на навчальному процесі. В умовах війни, після масованих обстрілів міста, діти можуть відчувати труднощі у сприйнятті інформації та виконанні завдань, що може негативно вплинути на їхню успішність у навчанні.

Показник, отриманий за фактором «позитивні емоції» вказує на те, що діти нерідко демонструють позитивні емоції (радість, захоплення), незважаючи на складні умови війни. Це свідчить про стійкість дітей до стресу і їхню здатність знаходити моменти радості навіть у важких обставинах. Однак важливо підтримувати цей позитивний настрій і забезпечувати дітям можливості для гри та творчості.

Отримані результати опитування батьків свідчать про те, що психологічний стан дітей в умовах війни є неоднозначним. Хоча діти демонструють здатність до соціалізації і позитивних емоцій, високий рівень тривоги та часті зміни в настрої вказують на необхідність психологічної підтримки. Важливо враховувати ці фактори при розробці програм підтримки для дітей, які пережили травматичні події.

Забезпечення позитивного середовища для розвитку дітей є ключовим фактором у подоланні наслідків стресових ситуацій, зокрема війни. Заняття LEGO створюють чудову можливість для розвитку соціальних навичок у дітей, які вчаться працювати в команді, вирішувати конфлікти, підтримувати одне одного та виражати свої ідеї. Такі заняття сприяють розвитку креативності та комунікаційних навичок, що є важливими аспектами їхнього загального розвитку. На заняттях нами було створено умови для комунікації між дітьми та активної участі дітей у групових формах роботи з метою покращення їх соціальної інтеграції.

Спостереження проводилось на заняттях LEGO.

Результати спостереження свідчать про те, що поведінка дітей під час занять LEGO може бути дуже різноманітною та показувати їхні соціальні навички, комунікацію та креативність. Розглянемо кілька спостережень, які можуть ілюструвати цю поведінку в рамках командної роботи (табл. 2.2).

Група з чотирьох дітей працювала разом над створенням великої конструкції. Вони обговорювали ідеї, як краще побудувати модель, ділилися завданнями: один інженер, інший – будівельник, третій – шукач,

четвертий-контролер. У процесі роботи діти використовували фрази на кшталт: «Давай зробимо це так!» або «Мені подобається твоя ідея, але я б додав ще...». Вони активно слухали один одного і намагалися врахувати думки друзів. В строках (таблиці 2.2) вказано, скільки разів за заняття кожна дитина виявила розглянуте вміння.

Таблиця 2.2

**Протокол включеного спостереження за груповою роботою
(група 4 дитини)**

Показник	Лев Б.	Наталія Б.	Андрій Ж.	Дмитро А.
Розвиток вміння групового співробітництва	11	7	2	10
Комунікативні навички	12	8	3	11
Конфліктність	0	1	4	1
Лідерські якості:	14	1	0	9
пояснює дітям, що незрозуміло	5	0	0	1
стимулює членів команди до роботи	9	1	0	8
Всього	51	18	9	40

Результати спостереження наведені в (табл.2.2) дозволили зробити наступні висновки:

- Лев має розвинуте вміння групового співробітництва (вміння проявлено 11 разів), комунікативні навички (вміння проявлено 12 разів) та проявляє лідерські якості (вміння проявлено 14 разів): пропонує почати будівництво певної конструкції, а також веде обговорення про те, які кольори і деталі використовувати. Він запитує інших: «Хто хоче допомогти мені з дахом?» або «Які кольори ви б хотіли використати?». Інші діти охоче підтримують його ініціативу. Він пояснює дітям, що незрозуміло та допомагає;

- Дмитро, незважаючи на високу активність при виконанні групового завдання, розвиток вміння групового співробітництва (вміння проявлено 10 разів), гарних комунікативних навичок (вміння проявлено 11 разів) та наявності лідерських якостей (вміння проявлено 9 разів), недостатньо

володіє необхідними знаннями та зачасту не може пояснити дітям, що їм незрозуміле;

- Наталя має достатньо розвинуті навички співробітництва (вміння проявлено 7 разів) та комунікації (вміння проявлено 8 разів), але зовсім не має лідерських якостей;

- гірше за всіх в груповій роботі показав себе Андрій. Хлопчик практично не має навичок групового співробітництва (вміння проявлено 2 рази) та комунікативних навичок (вміння проявлено 3 рази), має виражені ознаки конфліктності.

В процесі групової роботи в дітей виникла конфліктна ситуація: дві дитини (Наталія і Андрій) починають сперечатися через те, хто буде використовувати певні деталі. Спочатку вони обидва намагаються забрати деталі один в одного, але потім втручається керівник.

Спостерігач запропонував дітям обговорити ситуацію. Наталія говорить: «Я хотіла це використати для мого замка», а Андрій відповідає: «Але я вже почав будувати з цими деталями». Вони вирішують поділитися деталями і працювати над своїми проектами поруч.

В результаті включеного спостереження за дітьми нами було зафіксовано наступні приклади взаємодії дітей, як приклад: це прояв підтримки та заохочення.

Коли одна дитина (Матвій) закінчує свою конструкцію, інші діти підходять до нього. Вони захоплено коментують роботу, кажучи: «Це виглядає чудово!» або «Як ти це зробив?».

Діти запитують Матвія про його ідеї та техніки, що свідчить про їхню готовність підтримувати однолітків і вчитися один у одного.

Творче самовираження дітей спостерігалось в ситуації, коли декілька дітей вибирають створити щось унікальне. Вони експериментують з різними формами та кольорами, не боячись помилок. Діти обговорюють свої ідеї, наприклад: «Я хочу зробити машину з крилами!» або «А якщо ми додаємо ще один поверх до нашого будинку?».

Окреслимо результати спостереження індивідуальної активності дітей. Так, одна дитина (Анастасія) вирішила працювати самотійно. Вона будувала свою модель без участі інших, але періодично підходила до групи, щоб подивитися на роботи. Анастасія коментувала конструкції інших дітей, кажучи: «Це виглядає цікаво!», що свідчить про її бажання бути частиною групи, навіть якщо вона працює окремо.

Приклади агресивної поведінки. Під час заняття в групі один з дітей (Ростислав) почав штовхати іншого (Павла), коли той забрав у нього LEGO-блок. Дитина проявила розчарування і агресію, що може свідчити про труднощі в управлінні емоціями.

Приклад непослуху. Керівниця гуртка попросила всіх дітей сісти за столи для заняття, але кілька з них продовжували бігати по кімнаті (Дмитро, Фелікс, Матвій, Юлія), ігноруючи вказівки. Це може свідчити про труднощі з дотриманням правил або необхідність у більшій структурованості.

Прикладом ізоляції дитини є те, що одна дитина (Ерик) сидить окремо від групи під час групових занять, спостерігаючи за роботою інших, що може свідчити про відчуття ізоляції або невпевненості у соціальних ситуаціях.

Узагальнюючи результати спостереження слід відмітити те, що всі діти активно брали участь у LEGO-занятті, задавали питання про техніки виконання завдань, що свідчить про їхній інтерес до творчості та навчання.

Узагальнені та переведені в 3-бальну шкалу результати спостереження за дітьми наведені в (табл.2.3).

Таблиця 2.3

Статистичний аналіз результатів спостереження за дітьми (за розробленим автором планом) (формульальний етап)

Показник	N	Мін	Мах	Середнє	Стд. відхилення
Емоційна нестабільність, саморегуляція,	37	1	3	1,8533	0,8792

ініціативність, дотримання правил, відповідальність (поведінка)					
Рівень комунікативних навичок	37	1	3	2,1637	1,0113
Соціальна активність	37	1	3	2,2411	1,2346

Як можна побачити в (табл.2.3) та на (рис.2.4), поведінка дітей в цілому є задовільною, але є певні проблеми, про що свідчить отриманий середній результат в групі: поведінка (середній показник 1,8533). Цей показник може вказувати на те, що діти іноді проявляють агресію, непослух або труднощі у дотриманні правил. В даному випадку, стресові фактори під час війни можуть впливати на поведінку дітей, викликаючи у них тривогу або розгубленість. В рамках спостереження ми звернути увагу на ситуації, які можуть провокувати негативну поведінку, і в подальшій роботі працювали на заняттях над їхньою корекцією через підтримку та навчання. Спостереження показали, що діти можуть проявляти агресію або замкнутість як реакцію на стресові ситуації. При тому, діти, які активно грали з однолітками, демонстрували кращий емоційний стан порівняно з тими, хто проводив більше часу наодинці.

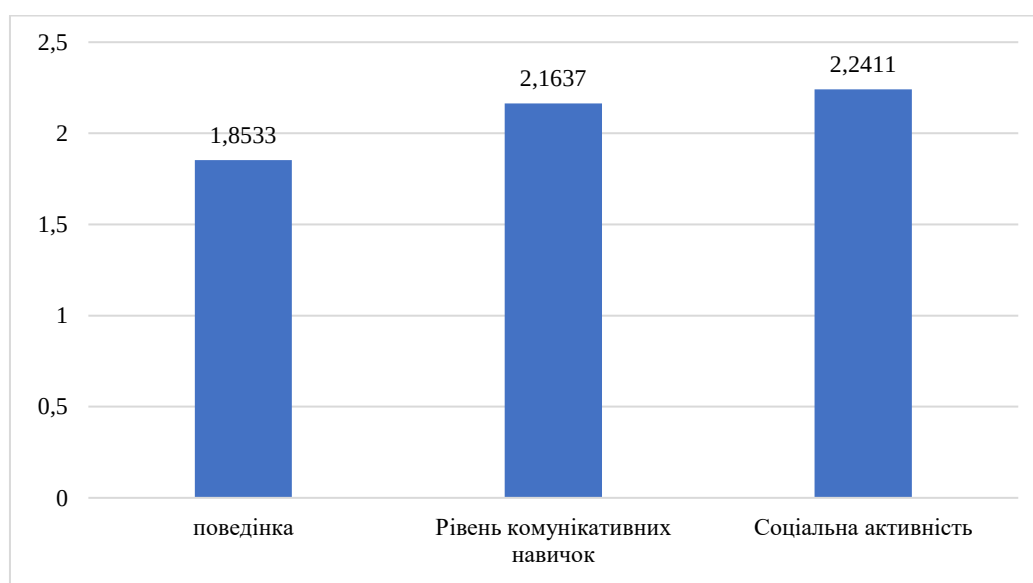

Рис.2.4 Результати спостереження за дітьми (формульальний етап)

Рівень комунікативних навичок. Отриманий в результаті розрахунків показник 2,1637 вказує на те, що більшість дітей в групі мають середній рівень розвитку комунікативних навичок (рис.2.4): вони здатні взаємодіяти з однолітками та дорослими, але можуть відчувати труднощі в ефективному спілкуванні. Деякі діти в групі не завжди вміють висловлювати свої думки та почуття, що може бути наслідком стресу або емоційних переживань.

На (рис.2.4) видно, що показник соціальної активності дітей в середньому по групі складає 2,2411 та свідчить про те, що діти мають середню соціальну активність. Вони беруть участь у групових іграх та заходах, але можуть проявляти певну пасивність у нових соціальних ситуаціях. Це може бути пов'язано з відчуттям невпевненості або страхом у спілкуванні з новими людьми. У часи війни діти можуть відчувати ізоляцію, що впливає на їхню соціальну активність. Підтримка з боку дорослих у формуванні дружніх стосунків і залучення до колективних заходів може сприяти підвищенню соціальної активності.

Під час спостереження за дітьми на занятті з LEGO були оцінені різні аспекти їхньої соціальної активності, комунікації та взаємодії в групі. В (табл. 2.4) наведемо узагальнені результати спостереження за дітьми за виділеними в (п.2.1) критеріями.

Таблиця 2.4

Узагальнені результати спостереження за дітьми на заняттях
Рівень розвитку ключових навичок (формувальний етап)

Показник	Рівень		
	високий	середній	низький
	Кількість, осіб		
Загальний рівень соціальної активності	4	28	5
Рівень розвитку вміння групового співробітництва	3	30	7
Комунікативні навички	5	24	7
Конфліктність	3	32	2
Лідерські якості	3	25	8
Рівень самоорганізації	4	22	11
Емоційне ставлення до занять	29	7	1

Результати наведені в (табл. 2.4) свідчать про рівень розвитку ключових навичок, які важливі для соціалізації та навчання та представлені візуально на (рис.2.5).

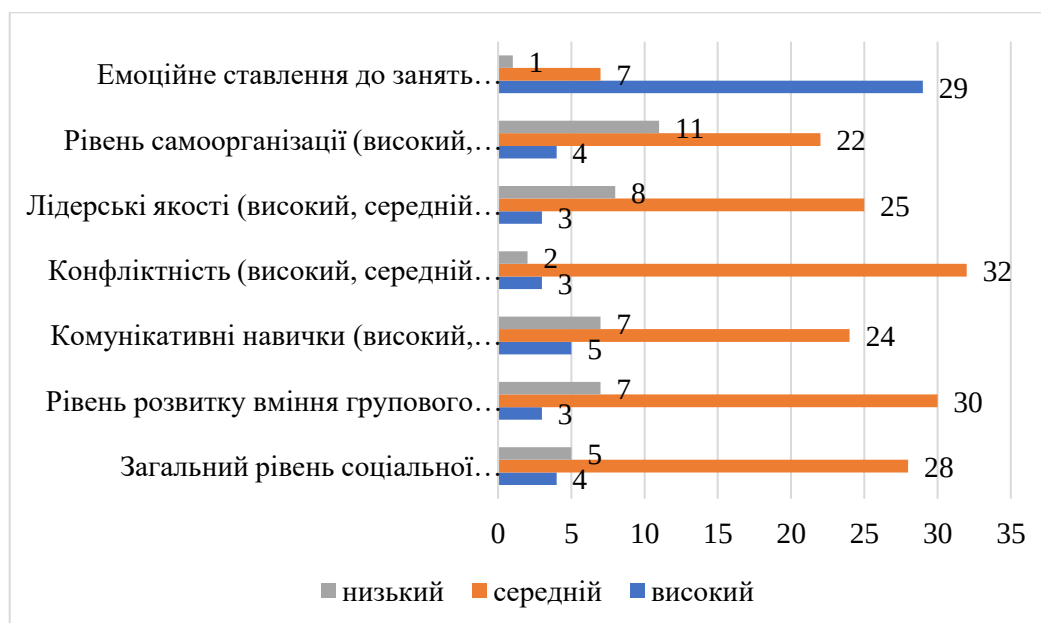

Рис.2.5 Рівень розвитку ключових навичок в дітей

Як видно на (рис. 2.5), більшість дітей демонструють середній рівень соціальної активності (75,7%), що свідчить про їхню здатність взаємодіяти в групі, але не завжди активно залучені до спілкування або діяльності. Високий рівень соціальної активності виявлено у 4 дітей в вибірці (10%).

Низький розвиток соціальної активності виявлено у 5 дітей (13,5%), що свідчить про труднощі в їхній здатності взаємодіяти з однолітками, а також про потребу в додатковій підтримці та розвитку соціальних навичок.

Це може бути пов'язано з різними факторами, такими як:

1. Соціальна сором'язливість: діти можуть відчувати невпевненість у спілкуванні з іншими, що заважає їм активно брати участь у груповій діяльності.

2. Низька мотивація: відсутність інтересу до спільних ігор або занять може призводити до пасивності.

3. Недостатній досвід у групових взаємодіях: діти, які не мали можливості активно спілкуватися з однолітками раніше, можуть відчувати труднощі в адаптації до нових соціальних ситуацій.

4. Індивідуальні особливості: особливості характеру або емоційного розвитку можуть впливати на рівень соціальної активності дитини.

Для підтримки таких дітей важливо створити сприятливе середовище, яке стимулюватиме їхню активність, а також впроваджувати спеціалізовані ігри та вправи, що допоможуть розвивати соціальні навички і підвищити впевненість у собі.

Охарактеризуємо рівень розвитку в дітей вміння групового співробітництва: високий: 3 особи (10%); середній: 30 осіб (81%); низький: 7 осіб (18,9%). Діти у вибірці в основному показують середній рівень співпраці, що може свідчити про необхідність подальшого розвитку навичок роботи в команді.

Середній рівень комунікативних навичок розвинутий в більшості дітей (24 особи, 64,86%) вказує на те, що діти можуть висловлювати свої думки, але не завжди роблять це ефективно. Високий рівень комунікативних навичок мають 5 дітей у вибірці (13,5%). Низький рівень розвитку комунікативних навичок мають 7 дітей у вибірці (18,91%). Невисокий рівень конфліктності в групі свідчить про те, що більшість дітей здатні уникати суперечок і підтримувати гармонійні відносини в групі.

Втім, результати спостереження свідчать про те, що 3 дитини (8,1%) мають високий рівень конфліктності: проявляють агресію, ображають та провокують дітей.

Розвинуті лідерські якості виявлено у 3 дітей (8,1%). Більшість дітей у вибірці мають середній рівень розвитку за даним показником (25 осіб; 67,5%), що вказує на те, що деякі діти можуть проявляти ініціативу, але загалом лідерство не є домінуючою рисою у групі.

Середній рівень самоорганізації в більшості дітей (22 особи; 59,45%) свідчить про те, що вони можуть організовувати свою діяльність, але іноді потребують підтримки у плануванні своїх дій.

Високий рівень позитивного емоційного ставлення більшості дітей до занять (78,37%) свідчить про те, що діти зацікавлені у процесі гри з LEGO, що є важливим фактором для їхнього розвитку та навчання.

Результати спостереження показують, що діти мають середній рівень соціальної активності, комунікації та співробітництва, що свідчить про їхню здатність взаємодіяти один з одним, хоча й з певними труднощами.

Діти в цілому демонструють задовільний рівень поведінки, але виявляють певні труднощі з комунікацією. Це може бути наслідком стресових умов війни, які впливають на їхню емоційну стабільність і вимушене зменшення соціальної взаємодії через закриття дитячих садочків та дистанційне навчання у школі. Висока емоційна залученість до занять є позитивним аспектом, який може сприяти покращенню інших навичок. У той же час, слід звернути увагу на розвиток лідерських якостей та самоорганізації дітей для підвищення їхньої ефективності в груповій діяльності.

Нами було проведено діагностику психологічного стану дітей через LEGO-метафори: Діти створювали LEGO-моделі, які метафорично відображали їхні почуття, переживання та уявлення про світ. Це дозволило розкрити емоційні проблеми та дати простір для їхнього опрацювання через творчість.

В (табл. 2.5) наведемо приклади побудованих дітьми LEGO моделей та окреслимо їх символіку.

Таблиця 2.5

Приклади побудованих дітьми LEGO моделей

Модель	Опис	Символіка	Кількість, осіб	Питома вага, %
1. Модель укриття	дитина будує конструкцію з великих блоків, яка має товсті стіни і маленький вхід.	модель може символізувати потребу в захисті та безпеці. Високі стіни можуть вказувати на те, що дитина відчуває загрозу зовні і прагне знайти укриття.	18	48,65%
2. Сімейний будинок	конструкція, що включає фігури членів сім'ї та маленький будинок з яскравими кольорами	модель може символізувати важливість родини для дитини та її бажання бути разом з близькими в безпечному місці	3	8,11%
3. Країна миру	дитина створює модель з зеленими деревами, квітами та сонцем	ця конструкція може відображати мрії дитини про мирне життя і щасливе майбутнє, де немає війни і насильства	7	18,92%
4. Символ страху	конструкція з темними блоками і страшними фігурами (наприклад, драконами або монстрами)	модель може свідчити про те, що дитина відчуває страх перед війною або невідомістю, а також про її внутрішні переживання	8	21,62%
5. Міст дружби	дитина будує міст з різнокольорових блоків, через який проходять фігури людей	модель може символізувати бажання дитини до спілкування і дружби, а також надію на відновлення зв'язків між людьми після конфлікту.	1	2,70%

Діагностика психологічного стану дітей віком 5-11 років, які проживають під час війни в прифронтовій зоні м. Запоріжжя, за допомогою проективної LEGO-методики може дати цінну інформацію про їхні переживання, страхи та уявлення про безпеку. Використання конструкцій LEGO дозволяє дітям виразити свої емоції та думки в ігровій формі, що є особливо важливим для маленьких дітей, які можуть не вміти чітко формулювати свої переживання словами.

Діти отримували завдання побудувати конструкції, які б символізували їхній внутрішній стан або уявлення про безпеку. Це дозволило виявити приховані емоції та переживання, з якими дитина могла б не поділитися вербально. Як видно в (табл.2.5), значна кількість дітей в групі будували моделі (символ страху: 21,62%; модель укриття: 48,65%), які символізують їхні страхи, пов'язані з війною та потребу в спокої та безпеки. Наприклад, конструкція Павла, що складається з темних кольорів та загрозливих фігур, може вказувати на відчуття дитиною небезпеки.

Багато дітей створювали моделі, що символізують укриття або захист (26 осіб): конструкції з високими стінами, дахами або обгородженими просторами, що свідчить про їхнє бажання знайти безпечне місце.

Маргарита, Юлія та Ростислав будували моделі, які представляють їхніх близьких: фігури родини (маму, тата, братів і сестер), що може свідчити про їхню потребу в підтримці та більш тісному зв'язку з рідними.

LEGO-конструкції відображали емоційний стан кожної дитини – від радості до смутку. Яскраві кольори побудованих більшістю дітей (29 осіб, 78,38%) моделей символізували позитивні емоції, тоді як темні кольори, що обрали 8 дітей (21,62%) це негативні.

У процесі створення «безпечного місця» з LEGO діти демонстрували різноманітність у виборі конструкцій, що відображало їхні емоційні потреби та бажання. Основні типи конструкцій, які вони обирали, включали притулки та укриття. Більшість дітей в групі створювали моделі будинків або укриттів, які символізували безпечне місце. Ці конструкції зазвичай мали закриті стіни, дахи та вікна, що символізувало захист від зовнішнього світу. Так, один з учасників заняття (Віктор) побудував маленький будинок із великим вікном, через яке він уявляв, що може спостерігати за світом, але залишатися в безпеці всередині. Ряд дітей (7 осіб, 18,92%) створювали конструкції, які символізують їхнє уявлення про мирне життя: будинки, парки та школи, простори для творчості, що вказує

на їхнє бажання повернутися до нормального життя. Діти будували студії, де вони могли б займатися улюбленими хобі. Це вказувало на їхнє прагнення до самовираження і розвитку. Як приклад, Юлія сконструювала майстерню з малярським столом і фарбами, що відображало її інтерес до малювання.

Деякі діти інтегрували в свої конструкції елементи природи (4 особи, 10,8%), такі як дерева, квіти або водойми, що символізувало їхнє бажання повернутися до нормального життя і знайти спокій у природі. Як приклад, один хлопчик (Іван) створив модель парку з деревами і лавками, де він уявляв собі спокійні прогулянки з друзями. Оля створила міст дружби, що може свідчити про бажання дитини до спілкування і дружби, а також надію на відновлення зв'язків з рідними людьми, що виїхали за кордон після військового конфлікту.

Слід зазначити, що під час виконання групових завдань діти стикалися з кількома труднощами, які впливали на їхню здатність співпрацювати та досягати спільної мети.

Комунікаційні бар'єри: діти не завжди могли чітко висловити свої ідеї або почуття, що призводило до непорозумінь і конфліктів у групі. Так, під час спільної роботи над проектом укриття одна дитина хотіла включити великі вікна для світла, а інша наполягала на закритих стінах для безпеки. Це викликало суперечку, оскільки кожен мав різне уявлення про «безпечне місце». Також діти мали труднощі з визначенням ролей у групі. Деякі учасники були більш активними, тоді як інші залишалися пасивними, що призводило до нерівномірного навантаження.

Як приклад, у групі з п'яти дітей двоє активно пропонували ідеї та брали на себе ініціативу, тоді як решта просто слідувала за процесом без участі. Нерідко в групі виникали конфлікти через різні стилі роботи. Діти мали різні підходи до конструювання: деякі віддавали перевагу плануванню та обговоренню деталей перед початком роботи, тоді як інші прагнули діяти швидко і експериментувати.

Як приклад, одна група намагалася побудувати великий комплекс укриттів, але через те, що один учасник постійно змінював плани, інші діти відчували фрустрацію і втрачали мотивацію.

Вибір конструкцій для «безпечного місця» демонстрував емоційний стан дітей та їхні потреби в захисті і підтримці. Труднощі у виконанні групових завдань вказували на важливість розвитку комунікаційних навичок та вміння працювати в команді, що є критично важливим у контексті психологічної підтримки дітей під час війни.

Отже, за результатами реалізації проєктивних методів діагностики засобами LEGO-конструкції психологічного стану дітей нами було отримано можливість для формулювання наступних висновків:

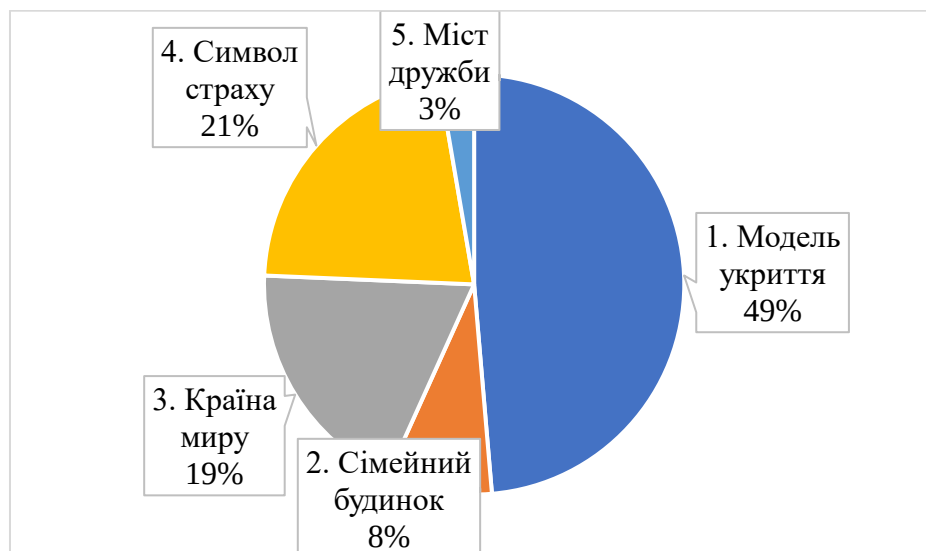

Рис. 2.6 Розподіл побудованих дітьми LEGO моделей

На (рис. 2.6) представлено розподіл побудованих дітьми LEGO моделей. За результатами реалізації проєктивних методів діагностики засобами LEGO-конструкції психологічного стану дітей нами було отримано можливість для формулювання наступних висновків:

Побудовані конструкції відображають емоційний стан дитини – від радості до смутку. Яскраві кольори можуть символізувати позитивні емоції, тоді як темні кольори – негативні.

Відображення страхів (21%): діти будують моделі, які символізують їхні страхи, пов'язані з війною (наприклад, конструкція, що складається з

темних кольорів та загрозливих фігур), що вказує на страх та відчуття небезпеки.

Потреба в безпеці (49%): більшість дітей створили моделі, що символізують укриття або захист (конструкції з високими стінами, дахами або обгородженими просторами), що свідчить про їхнє бажання знайти безпечне місце. Сімейні зв'язки: 8% дітей побудували моделі, які представляють їхніх близьких (наприклад, фігури родини: маму, тата, братів і сестер бабусю та дідуся), це може свідчити про їхню потребу в підтримці та зв'язку з рідними.

Уявлення про майбутнє: країна міру (19%), міст дружби (3%). 22% дітей у вибірці створили конструкції, які символізують їхнє уявлення про мирне життя (будинки, парки, школи), що вказує на їхнє бажання повернутися до нормального життя.

Завдяки використанню LEGO як інструменту для вираження емоцій і переживань, нами було отримане цінну інформацію про психологічний стан дітей у складних умовах війни. Аналіз побудованих дітьми LEGO-моделей надав можливості зрозуміти їхні страхи, потреби та мрії, що є важливим кроком у наданні психологічної підтримки та допомоги.

У першому розділі було обґрунтовано концептуальні основи використання «LEGO-технологій», як потужного інструменту для психосоціальної підтримки дітей, зокрема в умовах війни. LEGO-технології є універсальними методами, що поєднують навчальні та терапевтичні функції, сприяючи розвитку дітей через гру, творчу діяльність та командну взаємодію.

Висновки до розділу 2.

Війна надає значного негативного впливу на психологічний стан дітей.

Результати анкетного опитування батьків свідчать про те, що діти перебувають у складному емоційному стані через зовнішні фактори, такі як війна. Хоча вони демонструють здатність до соціалізації та проявляють позитивні емоції, існують також значні труднощі в емоційній стабільності та концентрації. Достатньо виразний показник тривоги свідчить про те, що більшість дітей часто відчують тривогу та страх, що є досить тривожним сигналом, враховуючи контекст війни, в якому перебувають діти.

Результати проведеного анкетного опитування батьків виявили наявність психологічних проблем більш ніж у 75% дітей в вибірці, що свідчить про необхідність психологічної підтримки для дітей цієї вікової групи.

Результати спостереження показують, що діти мають середній рівень соціальної активності, комунікації та співробітництва, що свідчить про їхню здатність взаємодіяти один з одним, хоча й з певними труднощами.

Діти в цілому демонструють задовільний рівень поведінки, але виявляють певні труднощі з комунікацією. Це може бути наслідком стресових умов війни, які впливають на їхню емоційну стабільність і вимушене зменшення соціальної взаємодії через закриття дитячих садочків та дистанційне навчання у школі.

Спостереження показали, що діти можуть проявляти агресію або замкнутість як реакцію на стресові ситуації. При тому, діти, які активно грали з однолітками, демонстрували кращий емоційний стан порівняно з тими, хто проводив більше часу наодинці.

Висока емоційна залученість до LEGO-занять є позитивним аспектом, який може сприяти покращенню інших навичок. У той же час, слід звернути увагу на розвиток лідерських якостей та самоорганізації дітей для підвищення їхньої ефективності в груповій діяльності.

В рамках емпіричного дослідження діти створювали LEGO-моделі, які відображали їхні переживання або ситуації, пов'язані з війною, що дозволило візуалізувати їхній внутрішній світ. Результати аналізу свідчить

про наявність проблем у розвитку психоемоційного стану дітей під час війни та бажання дітей знайти підтримку та безпечне місце в умовах війни.

Результати емпіричного дослідження показали, що використання креативних методів (таких як LEGO-методика) може бути ефективним способом для дітей виразити свої емоції та переживання під час війни та може стати основою для розробки програми психотерапії щодо покращення психоемоційного стану.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ ПСИХІЧНОГО СТАНУ ДІТЕЙ ЗАСОБАМИ LEGO-ТЕХНОЛОГІЙ

3.1 Перспективи використання LEGO-технології в психотерапевтичних практиках роботи з дітьми.

У сучасному світі психотерапія для дітей стає все більш важливою складовою комплексного підходу до їхнього розвитку та емоційного благополуччя. Одним із інноваційних методів, що активно впроваджуються, є LEGO-технологія. Цей підхід використовує конструктори LEGO як інструмент для терапії, що дозволяє дітям виражати свої емоції, розвивати соціальні навички та покращувати комунікацію.

LEGO-терапія базується на принципах ігрової терапії, яка вважається ефективним способом роботи з дітьми. Гра є природним способом самовираження для дітей, і використання LEGO як інструмента терапії дозволяє створити безпечне середовище для вираження почуттів та ідей.

LEGO-терапія допомагає дітям у: емоційній регуляції (діти можуть візуалізувати свої переживання, створюючи моделі, які символізують їхні емоції); розвитку соціальних навичок (спільне будівництво за допомогою LEGO сприяє розвитку командної роботи та комунікації); когнітивному розвитку (процес конструювання стимулює креативність, логічне мислення та вирішення проблем).

LEGO-терапія є ефективним методом роботи з дітьми, оскільки вона використовує гру як інструмент для вираження емоцій, розвитку соціальних навичок і покращення комунікації. Дослідження показують, що LEGO-терапія має позитивний вплив на дітей з різними емоційними та поведінковими проблемами [55]. Наприклад науковцями було виявлено,

що діти, які брали участь у сеансах LEGO-терапії, демонстрували зменшення тривожності та покращення соціальних навичок.

Діти можуть створювати моделі, які відображають їхні емоції (наприклад, будинок для щастя або темний замок для страху). Терапевт допомагає дітям обговорити, що вони створили, і як це пов'язано з їхніми почуттями. Використання карток з емоціями для допомоги дітям у визначенні та вираженні своїх почуттів через створені моделі.

Групові заняття, де діти працюють разом над створенням спільного проекту (наприклад, міста або парку) сприяють розвитку навичок комунікації, співпраці та вирішення конфліктів. Діти можуть створювати моделі, які символізують їхні досягнення або мрії. Це допомагає їм візуалізувати свої цілі та підвищує впевненість у собі.

Діти можуть моделювати ситуації конфлікту (наприклад, суперечка між персонажами) і разом шукати шляхи їх вирішення, використовуючи LEGO.

Діти можуть створювати моделі, які символізують їхні досягнення або мрії. Це допомагає їм візуалізувати свої цілі та підвищує впевненість у собі.

Сеанси LEGO-терапії можуть бути проведені як індивідуально, так і в групах. Важливо створити комфортну атмосферу, де діти відчують себе вільно та можуть відкрито ділитися своїми думками.

Структура сеансу LEGO-терапії наведена на рис.3.1 [57].

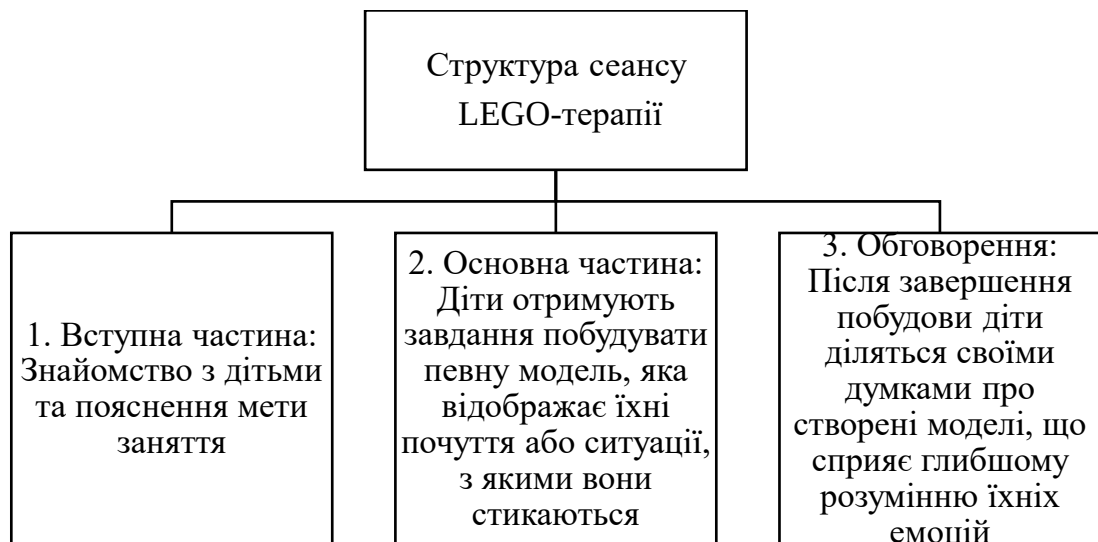

Рис.3.1 Структура сеансу LEGO-терапії (Н. Волощенко, Ю.Коваль)

LEGO-технологія вже давно перестала бути просто іграшкою. Вона стала потужним інструментом соціально-психологічної підтримки дітей, що сприяє розвитку їхньої творчості, комунікативних навичок і емоційної стабільності. Використання LEGO у терапевтичних практиках дозволяє дітям виражати свої емоції та вирішувати внутрішні конфлікти у безпечному середовищі.

LEGO сприяє розвитку соціальних навичок. Спільна гра з конструкторами в групах допомагає дітям навчатися працювати в команді, слухати одне одного та враховувати думки інших. Це важливі навички, які формують здорові стосунки з однолітками. Діти вчаться співпрацювати, вирішувати конфлікти і підтримувати один одного, що є важливими аспектами емоційного розвитку. На групових заняттях діти використовують LEGO для створення моделей, які ілюструють різні соціальні ситуації, такі як дружба або конфлікт. Цей підхід допомагає дітям вивчати, як реагувати в різних соціальних контекстах, а також покращує їх комунікативні навички.

Терапевти використовують LEGO для допомоги дітям у візуалізації своїх почуттів. Діти створюють моделі, які відображають їхні емоції,

наприклад, радість або тривогу, що дозволяє їм обговорювати свої переживання у безпечному середовищі.

У травмо-фокусованій терапії LEGO може стати засобом для роботи з дитячою травмою для вираження травматичного досвіду дитини. Діти створюють моделі, які символізують їхні переживання, що дозволяє терапевту допомогти їм обробити та інтегрувати ці емоції. LEGO-технологія допомагає дітям відтворювати свої переживання через гру.

Конструювання моделей стає способом візуалізувати свої думки і почуття, що особливо важливо для дітей, які можуть мати труднощі з вербальним вираженням своїх емоцій. Наприклад, дитина, яка пережила стресову ситуацію, може створити модель, що відображає її страхи, що дає можливість обговорити ці переживання з терапевтом чи батьками [58].

Крім того, LEGO-технологія може бути корисною у процесі реабілітації дітей з особливими потребами. Конструювання сприяє розвитку моторики, просторового мислення та креативності. Це також може підвищити самооцінку дітей, адже створення чогось власноруч дає відчуття досягнення.

Дослідження показали, що заняття LEGO можуть бути особливо корисними для дітей з аутизмом, оскільки вони сприяють розвитку моторики, креативності та соціальних навичок [56]. У спеціальних групах діти працюють разом, створюючи проекти, що сприяє командній роботі та спілкуванню.

Діти використовують LEGO для створення сценок, які ілюструють їхні власні історії. Це допомагає їм не лише розвивати креативність, але й обробляти свої переживання та емоції через наратив.

Інклюзивність можливостей використання LEGO полягає в забезпеченні доступності і залученості всіх дітей, незалежно від їхніх фізичних, емоційних чи соціальних можливостей. Це підхід, що враховує потреби і особливості кожної дитини, створюючи середовище, де всі можуть брати участь у навчанні та розвитку.

LEGO може бути адаптованим для дітей з особливими потребами. Наприклад, використання великих або спеціально розроблених блоків для дітей з обмеженими моторними навичками. Це дозволяє їм активно брати участь у конструюванні. Інклюзивність передбачає створення підтримуючого середовища, де діти можуть вільно висловлювати свої думки та емоції. Використання LEGO як засобу вираження думок і почуттів допомагає знизити соціальний тиск і страх перед осудом.

LEGO заохочує командну взаємодію, що сприяє розвитку комунікативних навичок. Діти вчаться слухати один одного, обмінюватися ідеями та знаходити спільні рішення, що є важливим для інтеграції всіх учасників.

Терапевти можуть використовувати LEGO для індивідуальних потреб кожної дитини. Наприклад, діти, які переживають тривогу, можуть створювати моделі, що відображають їхні страхи, в той час як інші можуть працювати над соціальними сценаріями. Використання LEGO у психоосвіті сприяє розвитку емоційної грамотності, допомагаючи дітям розпізнавати і виражати свої почуття. Це особливо важливо для дітей з аутизмом або соціальними труднощами, які можуть мати проблеми з вербальним вираженням своїх емоцій. Інклюзивність у використанні LEGO також полягає в підвищенні самооцінки дітей. Кожен може створити щось унікальне, що дозволяє відчувати себе важливим і цінним членом групи[58].

Отже, інклюзивність у використанні LEGO в психоосвіті забезпечує рівні можливості для всіх дітей, сприяє їхньому розвитку і навчанню, а також формує підтримуюче і креативне середовище.

Результати проведеного дослідження показали, що LEGO-технологія має значний потенціал у психотерапії, особливо в роботі з дітьми. Розглянемо кілька ключових перспектив, які можуть бути реалізовані в цій сфері:

1. Розширення доступності та популяризації: Онлайн-формати: Розробка онлайн-курсів і вебінарів для терапевтів, які бажають впровадити LEGO-терапію у свою практику. Це дозволить охопити ширшу аудиторію, включаючи віддалені регіони. Групові програми: Створення групових програм для дітей з різними потребами, що дозволяє інтегрувати LEGO-терапію в шкільні системи або центри розвитку.

2. Інтеграція з іншими методами: Комбіновані підходи: Використання LEGO-терапії в поєднанні з іншими терапевтичними методами, такими як арт-терапія, ігрова терапія або когнітивно-поведінкова терапія. Це може збільшити ефективність лікування. Тематичні програми: Розробка спеціалізованих програм для роботи з конкретними проблемами (наприклад, тривожність, депресія, аутизм), які поєднують LEGO-терапію з іншими техніками.

3. Дослідження та оцінка ефективності: Наукові дослідження: Проведення досліджень для оцінки ефективності LEGO-терапії в порівнянні з традиційними методами. Це допоможе підтвердити її цінність і обґрунтувати використання в клінічній практиці. Метрики успіху: Розробка інструментів для оцінки прогресу дітей у лікуванні, що дозволить терапевтам відстежувати зміни та коригувати підходи.

4. Підвищення кваліфікації спеціалістів: Тренінги для терапевтів: Організація курсів підвищення кваліфікації для психотерапевтів, які бажають освоїти LEGO-терапію. Це може включати практичні заняття та обмін досвідом. Міждисциплінарний підхід: Співпраця з педагогами, соціальними працівниками та іншими фахівцями для створення комплексних програм підтримки дітей.

5. Включення батьків і сімей: Сімейна терапія: Розробка програм, які залучають батьків до процесу терапії через спільні заняття з LEGO. Це може зміцнити зв'язок між батьками і дітьми та покращити результати лікування. Психосвіта для батьків: Проведення семінарів для батьків

щодо використання LEGO-терапії вдома для підтримки емоційного розвитку дитини.

6. Адаптація до нових технологій: Віртуальна реальність: Інтеграція LEGO-терапії з технологіями віртуальної реальності для створення більш інтерактивного та захоплюючого досвіду. Цифрові ресурси: Розробка мобільних додатків або онлайн-платформ для підтримки LEGO-терапії, що дозволяє дітям працювати з моделями вдома.

Отже, перспективи використання LEGO-технології в психотерапевтичних практиках роботи з дітьми є значними і різноманітними. Вони охоплюють як розширення доступності методу, так і інтеграцію з іншими підходами, проведення досліджень, підвищення кваліфікації спеціалістів та залучення сімей до терапевтичного процесу. Це відкриває нові горизонти для роботи з дітьми та сприяє їх емоційному і соціальному розвитку. Для подальшого розвитку LEGO-терапії рекомендується впроваджувати спеціалізовані програми навчання для дитячих психологів, які бажають впроваджувати LEGO-терапію у свою практику.

Нами було складено Програму навчання з LEGO-терапії, що призначена для психотерапевтів та дитячих психологів, які бажають інтегрувати цей інноваційний метод у свою практику. Навчання охоплює теоретичні основи, практичні навички, а також етичні аспекти роботи з дітьми. Програма складається з кількох модулів, кожен з яких включає лекції, практичні заняття та обговорення кейсів.

Формат навчання: дистанційний.

Тривалість програми: 5 місяців (один модуль на місяць)

Методи навчання: Лекції та семінари. Практичні заняття з проведення LEGO-терапії. Групові обговорення та рольові ігри

Розвиток програми:

1. Регулярне оновлення змісту програми відповідно до нових досліджень у сфері психології та ігрової терапії.

2. Проведення вебінарів та майстер-класів з експертами в галузі LEGO-терапії.

3. Співпраця з освітніми установами для впровадження програми в навчальні курси для студентів психологічних спеціальностей.

Оцінка: Тестування знань після кожного модуля. Практична демонстрація навичок у фінальному проекті

Рис.3.2 Структура програми навчання з LEGO-терапії (розроблено автором)

Опишемо етапи реалізації програми наведеної на (рис.3.2).

Модуль 1: Введення в LEGO-терапію

Тема 1.1: Історія та розвиток LEGO-терапії: Витоки методу. Основні принципи та цілі.

Тема 1.2: Психологічні основи LEGO-терапії: Ігрова терапія та її значення. Вплив гри на емоційний та соціальний розвиток дітей.

Модуль 2: Теоретичні основи.

Тема 2.1: Психологічні аспекти роботи з дітьми: Розуміння емоційних та поведінкових проблем. Розвиток емоційної регуляції у дітей.

Тема 2.2: Соціальні навички та їх розвиток: Комунікація та співпраця через гру. Роль команди у LEGO-терапії

Модуль 3: Практичні навички

Тема 3.1: Організація сеансів LEGO-терапії: Створення безпечного середовища. Вибір матеріалів та інструментів.

Тема 3.2: Проведення сеансів: Структура заняття: вступ, основна частина, обговорення. Методи стимулювання творчості та самовираження.

Модуль 4: Кейси та обговорення

Тема 4.1: Аналіз успішних кейсів: Обговорення реальних ситуацій з практики. Визначення ефективних стратегій

Тема 4.2: Робота з труднощами: Як справлятися з опором дітей. Адаптація підходу до різних типів дітей

Модуль 5: Етичні аспекти

Тема 5.1: Етика в роботі з дітьми: Конфіденційність та довіра. Залучення батьків до процесу терапії

Тема 5.2: Професійний розвиток: Постійне навчання та вдосконалення навичок. Участь у професійних спільнотах

Програма навчання з LEGO-терапії надає терапевтам необхідні знання та навички для ефективного впровадження цього методу у свою практику. Завдяки інтерактивному підходу учасники зможуть не лише отримати теоретичні знання, але й набути практичного досвіду роботи з дітьми через гру.

Нажаль, на сьогодні в Україні існує брак посібників для терапевтів, які містять вправи та ідеї для використання LEGO у психоосвіті.

Проблема, яку слід вирішити при розробці інтерактивних посібників для терапевтів, полягає в недостатній доступності та різноманітності ресурсів, що дозволяють ефективно використовувати LEGO в процесі роботи з дітьми. Багато терапевтів можуть не знати, як інтегрувати LEGO-технології у свою практику, або не мати достатньо ідей для створення ефективних вправ.

3.2 Розробка програми соціально-психологічної підтримки дітей засобами LEGO-технології: «LEGO-Створюємо Світ Мрій»

Проблема, яку намагається вирішити програма «LEGO-Створюємо Світ Мрій», полягає у зростаючій потребі в ефективних засобах соціально-психологічної підтримки дітей в умовах війни в Україні. Сучасні діти стикаються з багатьма викликами: стресом, соціальною ізоляцією, емоційними розладами та труднощами у спілкуванні з однолітками, що можуть призвести до психологічних проблем: розвитку низької самооцінки, тривожності та депресії.

Актуальність програми «LEGO-Створюємо Світ Мрій» обумовлена кількома ключовими аспектами. По-перше, LEGO-технологія є інтуїтивно зрозумілою і доступною для дітей різного віку, що робить її ідеальним інструментом для залучення до процесу терапії. Використання конструктора дозволяє дітям вільно виражати свої думки та почуття, що значно полегшує комунікацію і відкриває нові можливості для самовираження. По-друге, програма сприяє розвитку соціальних навичок. Вона створює середовище для спільної роботи, де діти можуть навчатися співпраці, слухати одне одного і вирішувати конфлікти. Це важливі навички для формування здорових стосунків у майбутньому.

Крім того, «LEGO-Створюємо Світ Мрій» має на меті підвищення емоційної грамотності дітей. Через гру з LEGO діти можуть вивчати свої емоції, розуміти їх і вчитися їх контролювати, що особливо актуально в умовах сучасного інформаційного перевантаження, коли емоційна підтримка стає критично важливою. Нарешті, програма може бути корисною для дітей з особливими потребами, оскільки LEGO-технологія сприяє розвитку моторики, креативності та просторового мислення, що надає можливості забезпечити інклюзивний підхід до соціально-психологічної підтримки.

Отже, програма «LEGO-Створюємо Світ Мрій» є надзвичайно актуальною у контексті сучасних викликів, з якими стикаються діти, і

може стати важливим ресурсом для їхнього емоційного та соціального розвитку.

Мета програми: Програма «LEGO-Створюємо Світ Мрій» має на меті забезпечення соціально-психологічної підтримки дітей через інтерактивні та творчі заняття з використанням LEGO-технології. Вона спрямована на розвиток емоційної грамотності, комунікативних навичок, креативності та впевненості у власних силах.

Завдання програми соціально-психологічної підтримки дітей «LEGO-Створюємо Світ Мрій» полягають у розвитку емоційної грамотності, соціальних навичок, креативності та самооцінки через інтерактивні LEGO-технології.

Цільова аудиторія: Діти віком 5-9 років, які потребують соціально-психологічної підтримки, зокрема діти з труднощами в спілкуванні, соціалізації, а також ті, хто переживає стрес або емоційні труднощі.

Кількість занять: 11 (по 60 хвилин 1 заняття)

Методологія: Використання LEGO як інструменту для візуалізації думок і почуттів. Групові дискусії для розвитку комунікативних навичок. Творчі завдання для стимулювання креативності і самовираження.

Ресурси: Набори LEGO для кожної групи дітей. Простір для проведення занять (клас чи кімната для творчості). Психолог або фасилітатор для ведення занять.

Структура програми представлена в (табл.3.1)

Таблиця 3.1

Програма «LEGO-Створюємо Світ Мрій» (складено автором)

Етап	Назва та к-ть занять	Опис
Вступна частина	1 заняття	Знайомство: Діти представляють себе, діляться своїми інтересами та мріями. Огляд програми: Пояснення мети та завдань програми. Легка розминка: Ігри для розслаблення та створення позитивної атмосфери.

Модуль 1	Емоційна грамотність (3 заняття)	Заняття 1: Емоції в LEGO – діти створюють моделі, що відображають різні емоції (радість, сум, страх тощо). Обговорення значення цих емоцій. Заняття 2: Ситуації та реакції – діти створюють сценки з LEGO, які ілюструють різні соціальні ситуації, обговорюють можливі реакції. Заняття 3: Емоційний щоденник – створення індивідуальних LEGO-моделей, які символізують емоційний стан кожної дитини.
Модуль 2	Комунікація та співпраця (3 заняття)	Заняття 1: Командні будівлі – роботи в групах для створення спільного проекту. Обговорення важливості командної роботи. Заняття 2: Розв'язання конфліктів – моделювання конфліктних ситуацій за допомогою LEGO і пошук шляхів їх вирішення. Заняття 3: Спільний проект – створення великої моделі на тему «Світ мрій», де кожна дитина вносить свій вклад.
Модуль 3	Креативність та самовираження (3 заняття)	Заняття 1: Моя мрія – діти створюють моделі своїх мрій або цілей за допомогою LEGO. Заняття 2: Історії з LEGO – кожна дитина розповідає історію про свою модель, що розвиває навички оповідання. Заняття 3: Фінальна виставка – організація виставки робіт дітей, запрошення батьків та друзів.
Заклучна частина	1 заняття	Підведення підсумків та обговорення результатів програми: Діти діляться враженнями, чому вони навчилися. Вручення сертифікатів: Кожна дитина отримує сертифікат за участь у програмі. Планування майбутнього: Обговорення можливих подальших занять або проектів.
Всього	11 занять	

Структура заняття в рамках реалізації Програми «LEGO-Створюємо Світ Мрій» наведена на (рис.3.3).

Рис.3.3 Структура заняття в рамках реалізації Програми «LEGO-Створюємо Світ Мрій» (складено автором)

Планування заняття №1: «Емоції в LEGO»

Мета заняття: Розвинути емоційну грамотність дітей, навчити їх розпізнавати та виражати свої емоції через творчість з LEGO.

Хід заняття:

1. Вступ (5 хв).

Привітання та знайомство.

Коротке пояснення мети заняття: вивчення емоцій через гру з LEGO.

2. Теоретична частина (10 хв).

Обговорення значення емоцій: що таке емоції, як вони впливають на наше життя.

Презентація основних емоцій (радість, сум, гнів, страх, здивування).

3. Практична частина (30 хв).

Завдання 1: Візуалізація емоцій:

- діти обирають одну емоцію та створюють модель з LEGO, яка її відображає;

- обговорення: кожна дитина презентує свою модель і пояснює, чому обрала саме цю емоцію.

Завдання 2: Емоційний міст:

- діти створюють «міст» з LEGO, використовуючи різні кольори для відображення різних емоцій;

- обговорення: що означає кожен колір, як емоції можуть взаємодіяти.

4. Рефлексія (10 хв).

Обговорення: як заняття допомогло зрозуміти свої емоції, що нового дізналися.

Вправа «Емоційний компас»:

- діти обирають картки з емоціями, які вони відчувають на даний момент.

5. Заключна частина (5 хв).

Підсумки заняття. Роздача паперових листків для запису емоцій, які діти можуть відчути протягом тижня.

Планування заняття №2 «Ситуації та реакції».

Мета: Розвинути вміння дітей ідентифікувати різні емоційні реакції на соціальні ситуації, навчити їх аналізувати свої почуття та знаходити конструктивні способи реагування на виклики.

1. Вступ (5 хв).

Привітання та короткий огляд попереднього заняття.

Пояснення мети заняття: вивчення різних ситуацій і реакцій на них.

2. Теоретична частина (10 хв).

Обговорення, що таке соціальні ситуації і як вони можуть викликати різні емоції.

Презентація прикладів ситуацій (наприклад, конфлікт з другом, успіх у школі, нові знайомства).

3. Практична частина (30 хв).

Завдання 1: Рольові ігри:

- діти діляться на групи та отримують різні соціальні ситуації, які потрібно розіграти;

- після кожної сцени обговорення: які емоції відчували персонажі, чи були їх реакції конструктивними або деструктивними.

Завдання 2: LEGO-реакції:

- діти створюють моделі з LEGO, що ілюструють їхні реакції на обрані ситуації;

- презентація моделей та обговорення: чому обрали саме цю реакцію, які альтернативи можуть бути.

4. Рефлексія (10 хв)

Обговорення:

- як заняття допомогло зрозуміти свої емоції у соціальних ситуаціях, що нового дізналися про реакції інших.

Вправа «Емоційна шкала»: діти оцінюють настрій до і після заняття.

5. Заклучна частина (5 хв)

Підсумки заняття.

Роздача карток з ситуаціями для самостійної роботи вдома: діти записують свої реакції на різні ситуації.

Для подальшої роботи з дітьми нами було складено цикл творчих завдань для програми «LEGO-Створюємо Світ Мрій», які допоможуть дітям виражати свої почуття, розвивати креативність і розвивати соціальні навички.

1. Модель мрії: Діти створюють модель свого «світу мрій», використовуючи LEGO. Вони можуть візуалізувати, чим хочуть займатися в майбутньому, які місця хотіли б відвідати або яких друзів мають. Після завершення діти презентують свої моделі та діляться думками.

2. Чарівний ліс: Діти разом створюють модель чарівного лісу, в якому живуть їхні улюблені персонажі. Це завдання заохочує командну роботу та сприяє розвитку уяви. Після завершення група може створити коротку історію про пригоди у цьому лісі.

3. Дерево мрій: Кожна дитина будує своє дерево мрій з LEGO, прикріплюючи до нього «листя» з написаними мріями та бажаннями. Це

завдання допомагає дітям усвідомити свої цілі та навчитися їх формулювати.

4. Відкритий простір: Діти створюють модель відкритого простору для гри, де можуть зустрічатися з друзями. Кожен учасник вносить свої ідеї, що сприяє розвитку навичок спілкування та слухання.

5. Творчий театр: діти створюють сцени з LEGO для короткого театрального вистави. Вони можуть придумати сюжет, розподілити ролі та виступити перед іншими.

Це допомагає розвивати впевненість у собі та артистичні здібності.

6. Проблема та рішення: Група обирає певну соціальну проблему і створює модель, яка ілюструє цю проблему та можливі рішення. Діти обговорюють, як можна покращити ситуацію.

Розроблений нами цей цикл завдань не лише розвиває креативність, але й сприяє емоційній підтримці та соціальному розвитку дітей.

Оцінка ефективності:

1 Проведення контрольного анкетного опитування батьків для оцінки змін у рівні тривожності, комунікаційних навичок та емоційної грамотності:

Збір інформації про зміни у настрої, поведінці та соціальній взаємодії дитини після участі в заняттях.

Аналіз зворотного зв'язку батьків на основі фото та їхніх обговорень з дітьми вдома.

Усне опитування дітей:

Після завершення програми діти відповідають на питання щодо їхнього досвіду на заняттях, емоційного стану та улюблених моментів.

Аналіз змін у поведінці та емоційному стані дітей це порівняння спостережень і зворотного зв'язку до і після реалізації програми.

Програма «LEGO-Створюємо Світ Мрій» стане платформою для розвитку дітей у безпечному та підтримуючому середовищі, де вони зможуть вільно висловлювати свої думки та почуття через гру та творчість.

3.3 Оцінка ефективності запропонованих заходів.

На контрольному етапі дослідження за допомогою анкетного опитування батьків нами було визначено зміни психоемоційного стану їх дітей. Результати анкетування наведемо в (табл.3.2).

Таблиця 3.2

Аналіз зміни психоемоційного стану дітей (контрольний етап)

Критерій	N	Формувальний етап		Контрольний етап	
		Середнє	Стд. відхилення	Середнє	Стд. відхилення
Тривога та страх	37	1,8412	0,1277	0,5614	0,0145
Зміни в настрої	37	1,5691	0,2243	0,7239	0,0142
Взаємодія з однолітками	37	2,0811	0,5530	2,9451	0,1121
Здатність концентруватися на навчанні та виконанні завдань	37	1,6139	0,2936	2,2360	1,1455
Позитивні емоції	37	2,2648	0,4022	2,9688	0,0352

Згідно з результатами статистичного аналізу представленого в (табл.3.2), проведеного на основі контрольного опитування батьків, можна зробити кілька важливих висновків щодо покращення психоемоційного стану та соціальної взаємодії дітей після реалізації програми (рис.3.4).

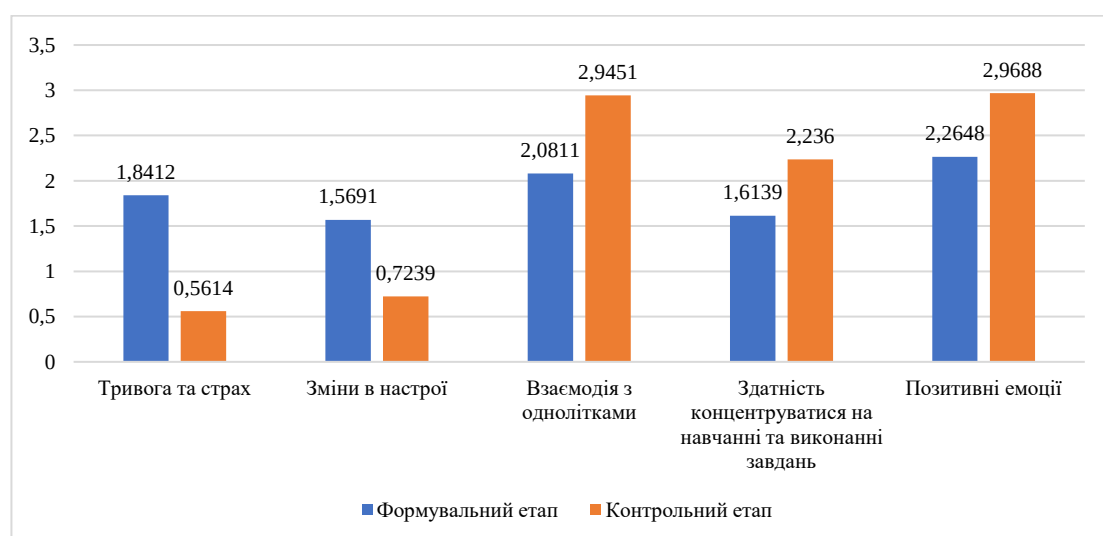

Рис.3.4 Динаміка зміни психоемоційного стану дітей

Як видно на (рис.3.4), динаміка змін отриманих результатів контрольної діагностики батьків щодо психологічного стану їх дітей після реалізації програми демонструє суттєві зміни в різних аспектах психологічного благополуччя дітей. Розглянемо результати на формувальному та контрольному етапах.

Тривога та страх: формувальний етап: 1,8412; контрольний етап: 0,5614. Значне зменшення рівня тривоги та страху свідчить про позитивний вплив програми на дітей. Це може свідчити про те, що діти стали більш впевненими в собі та зменшили свою чутливість до стресових ситуацій.

Зміни в настрої: формувальний етап: 1,5691; контрольний етап: 0,7239. Позитивна динаміка в змінах настрою також вказує на покращення емоційного стану дітей. Можливо, це пов'язано з розвитком творчих здібностей і новими можливостями для самовираження через гру.

Взаємодія з однолітками: формувальний етап: 2,0811; контрольний етап: 2,9451. Зростання рівня взаємодії з однолітками є важливим показником соціального розвитку. Це може свідчити про те, що програма сприяла формуванню командного духу та покращенню комунікативних навичок.

Здатність концентруватися на навчанні та виконанні завдань: формувальний етап: 1,6139; контрольний етап: 2,236. Зростання здатності до концентрації вказує на те, що діти стали більш уважними і здатними зосереджуватися на виконанні завдань, що є важливим аспектом їхнього навчання.

Позитивні емоції: формувальний етап: 2,2648; контрольний етап: 2,9688. Зростання в дітей позитивних емоцій свідчить про загальне покращення їх емоційного фону. Це може бути наслідком успішної реалізації програми та її здатності приносити радість і задоволення.

Загалом, результати діагностики після реалізації програми демонструють позитивну динаміку у всіх аспектах психологічного стану

дітей. Зменшення тривоги та страху, покращення настрою, збільшення взаємодії з однолітками, підвищення концентрації та збільшення позитивних емоцій свідчать про ефективність програми та її значний вплив на психологічний розвиток дітей.

Результати спостереження за поведінкою дітей під час занять LEGO на контрольному етапі свідчать про позитивні зміни в багатьох аспектах їхньої діяльності.

Діти стали більш активно взаємодіяти один з одним під час роботи над проектами. Наприклад, у процесі створення спільної конструкції, діти почали ділитися ролями: один відповідав за вибір деталей, інший – за складання, а третій – за перевірку правильності виконання. Це свідчить про зростання усвідомлення важливості командної роботи та спільних зусиль для досягнення мети.

Спостерігаючи за заняттями, можна помітити, що діти стали більш відкритими у спілкуванні. Вони почали активно обговорювати свої ідеї, ставити запитання та висловлювати думки. Наприклад, під час обговорення проекту Андрій Ж. запропонував нову ідею для конструкції і пояснив, чому вона може бути цікавою. Інші діти підтримали його пропозицію, що стало основою для подальшої роботи.

Зменшилась кількість конфліктних ситуацій під час занять. Діти навчилися вирішувати розбіжності мирним шляхом. Наприклад, коли двоє дітей не могли домовитися про те, які деталі використовувати для проекту, вони вирішили провести голосування серед усіх учасників групи. Це свідчить про розвиток навичок компромісу та взаємоповаги.

Діти почали проявляти лідерські якості в груповій діяльності. Один із прикладів – під час роботи над складним проектом один з дітей взяв на себе ініціативу, пояснюючи іншим членам команди незрозумілі етапи роботи. Він не лише демонстрував свої знання, але й заохочував інших висловлювати свої думки та запитання, таким чином стимулюючи всіх до активної участі.

Загалом, результати спостереження свідчать про значний прогрес у розвитку соціальних навичок дітей під час занять LEGO. Вони стали більш здатними до групового співробітництва, покращили свої комунікативні навички, зменшили конфліктність і почали проявляти лідерські якості. Ці зміни позитивно впливають на їхнє психологічне благополуччя та соціальну адаптацію.

Узагальнені та переведені в 3-бальну шкалу результати спостереження за дітьми наведені в табл.3.3.

Таблиця 3.3

Зміни у емоційній нестабільності, саморегуляції, ініціативності, дотримання правил, відповідальність дітей . (за розробленим автором планом) (контрольний етап).

Показник	N	Формувальний етап		Контрольний етап	
		Середнє	Стд. відхилення	Середнє	Стд. відхилення
Емоційна нестабільність, саморегуляція, ініціативність, дотримання правил, відповідальність (поведінка)	37	1,8533	0,8792	2,3455	0,0214
Рівень комунікативних навичок	37	2,1637	1,0113	2,9764	1,0146
Соціальна активність	37	2,2411	1,2346	2,8815	1,0234

Як можна побачити в (табл.3.3) та на (рис.3.5), Емоційна нестабільність, саморегуляція, ініціативність, дотримання правил, відповідальність дітей після реалізації програми змінилась на краще.

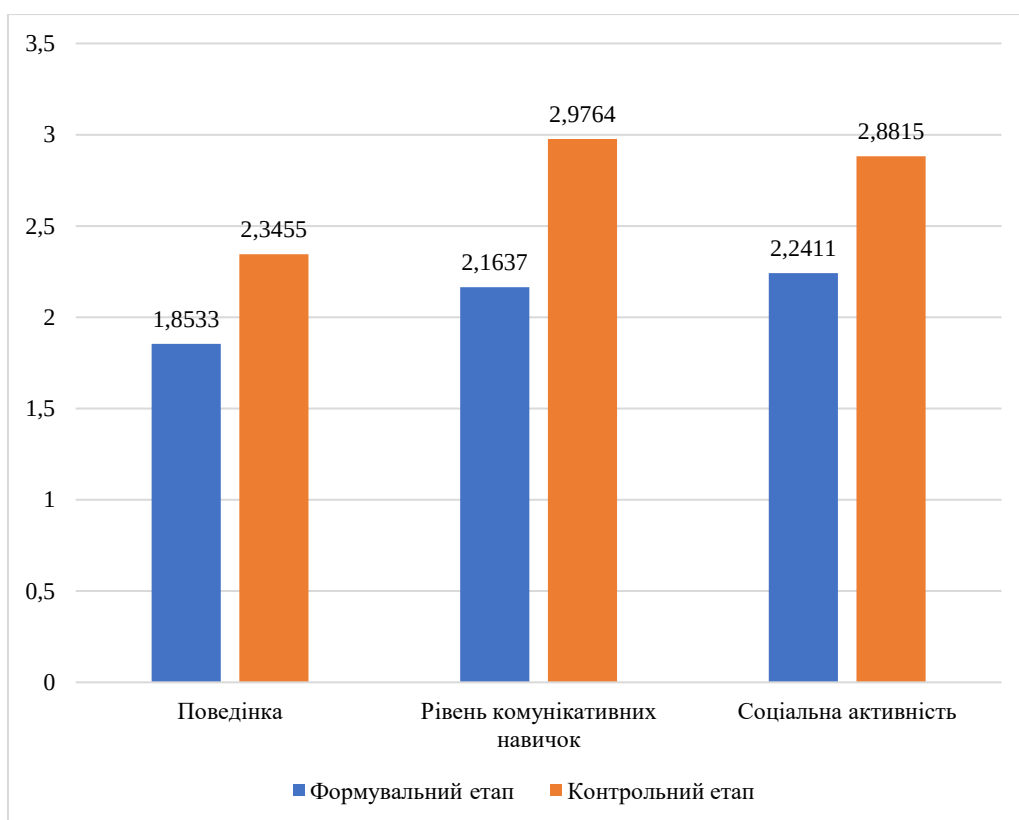

Рис.3.5 Динаміка змін в поведінці дітей

На основі наведених даних на (рис. 3.5) можна провести аналіз змін у поведінці дітей після реалізації програми. На контрольному етапі спостерігається значне покращення в загальному рівні поведінки дітей 1,85→2,34. Зростання показника на 0,4922 свідчить про позитивні зміни у ставленні дітей до навчання та взаємодії з однолітками. Це може бути результатом впровадження інтерактивних методик, які сприяють розвитку соціальних навичок.

Значне підвищення рівня комунікативних навичок на 0,8127 є важливим показником (2,16→2,97), що свідчить про те, що діти стали більш відкритими в спілкуванні, здатними до обміну думками та ідеями. Програма включала елементи, які стимулювали дітей до активної участі у дискусіях та командній роботі.

Соціальна активність також зазнала позитивних змін 2,24→2,88. Зростання показника соціальної активності на 0,6404 є суттєвим. Це може свідчити про те, що діти стали більш залученими до групових заходів і

активностей, що сприяє розвитку їхніх соціальних зв'язків та відчуття належності до колективу.

Загалом, результати свідчать про позитивні зміни в поведінці дітей після реалізації програми. Збільшення всіх трьох показників спостереження підтверджує ефективність програми у розвитку соціальних та комунікативних навичок. Діти стали більш активними, відкритими та здатними до співпраці з однолітками. Це може мати довгострокові позитивні наслідки для їхнього особистісного розвитку та соціальної адаптації в майбутньому. Рекомендується продовжувати реалізацію подібних програм для підтримки та розвитку цих навичок у дітей.

Далі, нами було запропоновано батькам оцінити вплив LEGO-занять на психічний розвиток та соціально-психологічну підтримку дітей під час війни.

Результати анкетного опитування батьків наведені в (табл. 3.4).

Таблиця 3.4

Аналіз впливу LEGO-занять на психічний розвиток та соціально-психологічну підтримку дітей під час війни (контрольний етап)

Показник	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O
Середнє	4,51	2,76	4,05	2,62	4,22	2,89	4,19	2,78	3,97	2,65	4,35	2,81
Стандартна помилка	0,08	0,11	0,11	0,11	0,12	0,06	0,09	0,10	0,11	0,10	0,12	0,09
Медіана	5,00	3,00	4,00	3,00	4,00	3,00	4,00	3,00	4,00	3,00	4,00	3,00
Мода	5,00	3,00	4,00	3,00	4,00	3,00	4,00	3,00	4,00	3,00	5,00	3,00
Стандартне відхилення	0,51	0,64	0,66	0,68	0,75	0,39	0,57	0,63	0,69	0,59	0,75	0,57
Дисперсія	0,26	0,41	0,44	0,46	0,56	0,15	0,32	0,40	0,47	0,35	0,57	0,32
Мінімум	4	0	3	1	2	1	3	1	2	1	2	1
Максимум	5	3	5	3	5	3	5	5	5	39	5	4

На основі наведених в (табл.3.4) даних можна провести детальний аналіз впливу LEGO-занять на різні аспекти психічного розвитку дітей. Розглянемо кожен з показників окремо.

Позитивні емоції (D: $4,51 \pm 0,51$). Високий рівень позитивних емоцій свідчить про те, що LEGO-заняття сприяють емоційному благополуччю

дітей. Це може бути особливо важливо під час війни, коли діти можуть відчувати стрес та тривогу. Заняття з LEGO дозволяють дітям відволікатися від негативних переживань і знаходити радість у творчості.

Тривожність (E: $2,76 \pm 0,64$). Помірний рівень тривожності вказує на те, що заняття з LEGO допомагають знижувати рівень тривоги у дітей. Це може бути пов'язано з можливістю виражати свої почуття через гру та конструкцію, що створює відчуття контролю над ситуацією.

Робота з іншими (F: $4,05 \pm 0,66$). Високий показник роботи з іншими свідчить про те, що LEGO-заняття сприяють розвитку командних навичок. Діти вчаться взаємодіяти один з одним, що є важливим аспектом соціального розвитку.

Співпраця (G: $2,62 \pm 0,68$). Невисокий показник співпраці може свідчити про те, що діти ще не повністю освоїли навички спільної роботи. Це може бути обумовлено стресовою ситуацією, в якій вони перебувають, або недостатньою практикою в групових заняттях.

Нові ідеї (H: $4,22 \pm 0,75$). Високий рівень генерування нових ідей свідчить про те, що LEGO-заняття стимулюють креативність дітей. Це важливо для їхнього психічного розвитку, оскільки дозволяє дітям експериментувати та шукати нестандартні рішення.

Уява (I: $2,89 \pm 0,39$). Помірний рівень уяви може вказувати на те, що заняття з LEGO ще не повністю активували творчий потенціал дітей. Можливо, варто розглянути додаткові методи стимуляції уяви під час занять.

Концентрація (J: $4,19 \pm 0,57$). Високий показник концентрації свідчить про те, що LEGO-заняття допомагають дітям зосереджуватися на завданні. Це може бути важливим для розвитку навчальних навичок.

Навички уваги (K: $2,78 \pm 0,63$). Низький рівень навичок уваги може свідчити про труднощі дітей у фокусуванні на завданнях. Це може бути наслідком стресу або недостатньої практики.

Вирішення завдань ($L: 3,97 \pm 0,69$). Високий показник вирішення завдань свідчить про те, що діти здатні ефективно справлятися з проблемами під час занять. Це важлива навичка для їхнього подальшого розвитку.

Проблемні навички ($M: 2,65 \pm 0,5$). Низький показник проблемних навичок може вказувати на те, що діти ще не вміють ефективно справлятися з труднощами та вирішувати проблеми. Це потребує додаткової уваги та підтримки.

Настрій ($N: 4,35 \pm 0,75$). Високий рівень настрою свідчить про позитивний вплив LEGO-занять на емоційний стан дітей. Це важливо для їхнього загального психічного здоров'я.

Відволікання ($O: 2,81 \pm 0,57$). Помірний рівень відволікання може вказувати на те, що діти здатні зосереджуватися на заняттях, але іноді їхня увага може відволікатися.

Загалом результати контрольного етапу свідчать про позитивний вплив LEGO-занять на психічний розвиток та соціально-психологічну підтримку дітей під час війни. Високі показники позитивних емоцій, роботи з іншими, нових ідей і концентрації вказують на те, що заняття сприяють емоційному благополуччю та розвитку соціальних навичок.

На контрольному етапі дослідження за допомогою непараметричного U-критерію Манна-Уїтні при $p < 0,05$ нами було оцінено статистичну значущість змін в психологічному стані дітей (табл.3.5).

Таблиця 3.5

Значущість змін психологічного стану дітей до та після реалізації LEGO-програми.

Фактор	Середній ринг		U-критерій	p
	До психокорекції	Після психокорекції		
Тривога та страх	1,8412	0,5614	688,0	0,000
Зміни в настрої	1,5691	0,7239	702,5	0,000
Взаємодія з однолітками	2,0811	2,9451	787,0	0,1672
Здатність	1,6139	2,2360	659,5	0,001

концентруватися на навчанні та виконанні завдань				
Позитивні емоції	2,2648	2,9688	790,5	0,1946

Як видно з результатів розрахунку наведених в табл. 3.5, виявлено значущі зміни за критеріями тривоги та страх ($U\text{-кр}=688,0$ при $p<0,000$); зміни в настрою ($U\text{-кр}=702,5$ при $p<0,000$); здатність концентруватися на навчанні та виконанні завдань ($U\text{-кр}=659,5$ при $p<0,001$).

Зниження середнього рангу показників тривоги та страху вказує на те, що програма змогла зменшити рівень стресу та негативних емоцій у дітей, що може бути результатом використання ігрових методів, таких як LEGO-заняття, які дозволяють дітям виражати свої переживання в безпечному середовищі.

Позитивний вплив на емоційний стан дітей може також бути пов'язаний із створенням підтримуючої атмосфери, де діти можуть ділитися своїми почуттями і переживаннями.

Підвищення позитивних емоцій і покращення настрою свідчить про те, що програма ефективно сприяє емоційному благополуччю дітей.

Покращення настрою може бути результатом активної участі дітей у заняттях, що дозволяє їм відволікатися від негативних думок і переживань, а також знаходити радість у творчості.

Зростання показника здатності концентруватися на навчанні свідчить про те, що програма допомогла дітям покращити їхню увагу та фокусування. Це є важливим аспектом для успішного навчання. Заняття, які включають елементи гри та творчості сприяють розвитку навичок концентрації, оскільки діти зацікавлені у процесі і можуть легше зосереджуватися на завданнях.

Висновки до розділу 3.

LEGO-терапія є ефективним методом психотерапії для дітей, який дозволяє їм виражати свої емоції та розвивати соціальні навички через гру. Цей підхід може бути інтегрований у різні психотерапевтичні практики, забезпечуючи нові можливості для роботи з дітьми. Використання LEGO-технології як ресурсу соціально-психологічної підтримки дітей є ефективним підходом, що допомагає дітям у розвитку емоційної грамотності, соціальних навичок і творчих здібностей. Цей метод не лише розважає, але й лікує, відкриваючи нові можливості для самовираження та особистісного зростання.

Реалізація програми, спрямованої на підтримку психічного здоров'я дітей під час війни, є надзвичайно важливою. Зниження показників тривоги та страху, позитивні зміни в настрої та зростання здатності концентруватися на навчанні свідчать про успішність програми.

LEGO-заняття можуть бути ефективним інструментом для підтримки дітей у складний час війни, сприяючи їхньому психічному та соціальному розвитку.

Загалом результати контрольного етапу свідчать про позитивний вплив LEGO-занять на психічний розвиток та соціально-психологічну підтримку дітей під час війни. Високі показники позитивних емоцій, роботи з іншими, нових ідей і концентрації вказують на те, що заняття сприяють емоційному благополуччю та розвитку соціальних навичок.

Ефективність реалізованої програми можна оцінити як високу на основі наступних аспектів:

1. Зменшення тривоги та страху: діти стали менше відчувати стрес і негативні емоції, що є критично важливим у умовах війни.
2. Покращення настрою: позитивні зміни в емоційному стані дітей свідчать про те, що програма успішно справляється з підтримкою їхнього психічного здоров'я.

3. Зростання здатності концентруватися: поліпшення концентрації на навчанні дозволяє дітям краще засвоювати матеріал і підвищує їхню мотивацію до навчання.

LEGO-заняття можуть бути ефективним інструментом для підтримки дітей у складний час війни, сприяючи їхньому психічному та соціальному розвитку.

ВИСНОВКИ

У першому розділі було обґрунтовано концептуальні основи використання LEGO-технологій як потужного інструменту для психосоціальної підтримки дітей, зокрема в умовах війни. LEGO-технології є універсальними методами, що поєднують навчальні та терапевтичні функції, сприяючи розвитку дітей через гру, творчу діяльність та командну взаємодію.

1. «LEGO як інструмент навчання та терапії»: В історії LEGO виділяються етапи, коли конструкція стала не лише розвагою, але й ефективним інструментом для розвитку когнітивних і соціальних навичок.

LEGO-технології використовуються для розвитку моторики, мислення, творчості, а також для зниження стресу і емоційного напруження. Систематичне використання LEGO дозволяє дітям переживати складні емоції, трансформуючи їх у матеріальну форму через побудову моделей.

2. «Механізм впливу гри на психоемоційний стан»: Гра є природним інструментом для зниження стресу, що дозволяє дітям виражати свої почуття та переживання. LEGO допомагає створити середовище, де дитина може подолати стресові ситуації, розвивати емоційну стійкість і соціалізацію через активну взаємодію з іншими дітьми. Вона стимулює когнітивний, емоційний і соціальний розвиток.

3. «Вплив війни на психоемоційний стан дітей»: У контексті війни діти часто переживають тривогу, страх і посттравматичний стресовий розлад (ПТСР), що може призвести до соціальної ізоляції та порушення емоційної рівноваги. LEGO-технології, особливо в групових заняттях, забезпечують безпечний простір для вираження емоцій, соціальної адаптації та розвитку навичок комунікації.

4. «Психологічна підтримка в умовах кризи»: Під час війни діти потребують не лише фізичної безпеки, але й емоційної підтримки. Інтерактивні підходи, як арт-терапія та групові заняття з LEGO, допомагають дітям відновити емоційну рівновагу та адаптуватися до змінюваних умов життя. Через ці методи діти можуть створювати моделі безпечних місць, що допомагає їм пережити травми та почуватися в безпеці.

5. «Методики використання LEGO в кризових умовах»: Використання LEGO для побудови символічних моделей допомагає дітям виражати свої емоції та вирішувати внутрішні конфлікти. Вправи на командну роботу та соціалізацію, проведені за допомогою LEGO, сприяють розвитку комунікативних навичок та зміцненню соціальних зв'язків серед дітей, що є важливим для відновлення їхньої емоційної стійкості.

6. «Переваги LEGO в терапії під час війни»: LEGO дає можливість створити безпечне середовище для гри та самовираження, що особливо важливо для дітей, які пережили кризу. Поєднання освітніх і терапевтичних функцій дозволяє використовувати LEGO не лише для навчання, а й для психологічної підтримки дітей, забезпечуючи їх розвиток у складних умовах.

Таким чином, LEGO-технології є ефективним інструментом для підтримки психічного розвитку дітей в умовах війни, допомагаючи їм справлятися з емоційними труднощами, розвивати соціальні навички та відновлювати внутрішню рівновагу.

У першому розділі було обґрунтовано концептуальні основи використання LEGO-технологій як потужного інструменту для психосоціальної підтримки дітей, зокрема в умовах війни. LEGO-технології є універсальними методами, що поєднують навчальні та терапевтичні функції, сприяючи розвитку дітей через гру, творчу діяльність та командну взаємодію.

Війна надає значного негативного впливу на психологічний стан дітей.

Результати анкетного опитування батьків свідчать про те, що діти перебувають у складному емоційному стані через зовнішні фактори, такі як війна. Хоча вони демонструють здатність до соціалізації та проявляють позитивні емоції, існують також значні труднощі в емоційній стабільності та концентрації. Достатньо виразний показник тривоги свідчить про те, що більшість дітей часто відчують тривогу та страх, що є досить тривожним сигналом, враховуючи контекст війни, в якому перебувають діти.

Результати проведеного анкетного опитування батьків виявили наявність психологічних проблем більш ніж у 75% дітей в вибірці, що свідчить про необхідність психологічної підтримки для дітей цієї вікової групи.

Результати спостереження показують, що діти мають середній рівень соціальної активності, комунікації та співробітництва, що свідчить про їхню здатність взаємодіяти один з одним, хоча й з певними труднощами.

Діти в цілому демонструють задовільний рівень поведінки, але виявляють певні труднощі з комунікацією. Це може бути наслідком стресових умов війни, які впливають на їхню емоційну стабільність і вимушене зменшення соціальної взаємодії через закриття дитячих садочків та дистанційне навчання у школі. Спостереження показали, що діти можуть проявляти агресію або замкнутість як реакцію на стресові ситуації. При тому, діти, які активно грали з однолітками, демонстрували кращий емоційний стан порівняно з тими, хто проводив більше часу наодинці.

Висока емоційна залученість до LEGO-занять є позитивним аспектом, який може сприяти покращенню інших навичок. У той же час, слід звернути увагу на розвиток лідерських якостей та самоорганізації дітей для підвищення їхньої ефективності в груповій діяльності.

В рамках емпіричного дослідження діти створювали LEGO-моделі, які відображали їхні переживання або ситуації, пов'язані з війною, що

дозволило візуалізувати їхній внутрішній світ. Результати аналізу свідчать про наявність проблем у розвитку психоемоційного стану дітей під час війни та бажання дітей знайти підтримку та безпечне місце в умовах війни.

Результати емпіричного дослідження показали, що використання креативних методів (таких як LEGO-методика) може бути ефективним способом для дітей виразити свої емоції та переживання під час війни та може стати основою для розробки програми психотерапії щодо покращення психоемоційного стану.

LEGO-терапія є ефективним методом психотерапії для дітей, який дозволяє їм виражати свої емоції та розвивати соціальні навички через гру. Цей підхід може бути інтегрований у різні психотерапевтичні практики, забезпечуючи нові можливості для роботи з дітьми. Використання LEGO-технології як ресурсу соціально-психологічної підтримки дітей є ефективним підходом, що допомагає дітям у розвитку емоційної грамотності, соціальних навичок і творчих здібностей. Цей метод не лише розважає, але й лікує, відкриваючи нові можливості для самовираження та особистісного зростання.

Реалізація програми, спрямованої на підтримку психічного здоров'я дітей під час війни, є надзвичайно важливою. Зниження показників тривоги та страху, позитивні зміни в настрої та зростання здатності концентруватися на навчанні свідчать про успішність програми.

LEGO-заняття можуть бути ефективним інструментом для підтримки дітей у складний час війни, сприяючи їхньому психічному та соціальному розвитку.

Загалом результати контрольного етапу свідчать про позитивний вплив LEGO-занять на психічний розвиток та соціально-психологічну підтримку дітей під час війни. Високі показники позитивних емоцій, роботи з іншими, нових ідей і концентрації вказують на те, що заняття сприяють емоційному благополуччю та розвитку соціальних навичок.

Ефективність реалізованої програми можна оцінити як високу на основі наступних аспектів:

1. Зменшення тривоги та страху: діти стали менше відчувати стрес і негативні емоції, що є критично важливим у умовах війни.

2. Покращення настрою: позитивні зміни в емоційному стані дітей свідчать про те, що програма успішно справляється з підтримкою їхнього психічного здоров'я.

3. Зростання здатності концентруватися: поліпшення концентрації на навчанні дозволяє дітям краще засвоювати матеріал і підвищує їхню мотивацію до навчання.

LEGO-заняття можуть бути ефективним інструментом для підтримки дітей у складний час війни, сприяючи їхньому психічному та соціальному розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.

1. Выготский Л.С. Воображение и творчество в детском возрасте. Психологич. Очерк. Книга для учителя. Москва. 1991. (С. 45).
2. *Гра по-новому, навчання по-іншому* (LEGO Play box).pdf [PDF файл]. Запорізький національний університет. The LEGO Foundation, 2018. 48 с.
3. Парамонова Л.А. *Конструювання як засіб розвитку творчих здібностей молодших школярів*. Навчальний посібник. Київ. 2008. 54 с.
4. О.В. Міхеєва, П.А. Якушкін. *LEGO: середовище, іграшка, інструмент* Інформатика і освіта. 2016. № 6. (С. 54-56).
5. Крутій К., Грицишина Т. STREAM-освіта для дошкільнят: виховуємо культуру інженерного мислення. 2016. №1. (С.3).
6. *Базовий компонент дошкільної освіти в Україні*.
Режим доступу: <http://osvita.kr-admin.gov.ua>
7. *Історія іграшок: як Lego стала не тільки виробником, але й рітейлером*. Режим доступу: <https://rau.ua/novyni/svitovi-novini/lego/>
8. Виготський Л.С. Т.3. Проблемы развития психики. Москва 1983. 368с.
9. Елкінд Д. *Егоцентризм в підлітковому віці. Розвиток дитини*. 1967.
10. Вааранен-Валконен Н. Заварова Н. *Психологічна підтримка та допомога дітям, які пережили травматичні події: навчально-методичний посібник*. 2022. 104 с.
Режим доступу: <https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi74/0054602.pdf>
11. Жан Пиаже: *теория, эксперименты, дискуссии*: Сб. Статей. Москва 2001.
12. Рутледж. Деніелс, Х. Верч, Дж. & Коул. *Вступ до Виготського*. Москва 2007.

13. Н.А. Костенко. *Використання Лего-технологій у навчальному процесі початкової школи. Початкова освіта*, № 3. 2017.
14. Зінкевич-Євстігнєєва Т.Д., Грабенко Т.М. *Теорія і практика ігрової терапії*. Київ. 2005.
15. Бібік Н.М. *Компетентнісно-орієнтована початкова освіта*. Київ 2016.
16. Ельконін Д.Б. *Психология игры*. Москва 1978. Режим доступу: <https://dytpsyholog.com/wp-content/uploads/2015/01/elkonin-psihologiya-igry.pdf>
17. Berne E. *Games People Play: The Psychology of Human Relationships*. New York. 1964.
18. Шмаков С. А. Игры учащихся — феномен культуры. Москва 1994. (С. 206—208).
19. Rousseau J.-J. *Émile, or On Education*. — London. 1911.
20. Лендрет Г. *Play Therapy: The Art of the Relationship*. Routledge 2001.
21. UNICEF. *Strengthening Learning Through Play in Early Childhood Education Programmes*. Режим доступу: <https://www.unicef.org>
22. UNICEF South Africa and LEGO Foundation. *Learning Through Play: Building Skills for the 21st Century*. Режим доступу: <https://www.unicef.org/southafrica>
23. UNICEF North Macedonia. *Play-Based Learning Activities for Children Aged 3 to 10*. Режим доступу: <https://www.unicef.org/northmacedonia>.
24. LeGoff, D. B., & Sherman. *Long-term outcome of social skills intervention based on interactive LEGO play*. *Autism*, 10(4), 2006 (С.317-329).
25. LeGoff, D. B., & Sherman. M.*Long-term outcome of social skills intervention based on interactive LEGO play.*"*Autism*, 10(4), 317-329, 2006.
26. Muccio, R., Valente, E., Viglione, V., Villafranca, A., Milone, A., & Masi, G. *LEGO-Based Therapy as a Social Development Program for Children*

with Autism Spectrum Disorder: A Systematic Review. *Brain Sciences*, 11(6). 2021. 702.c.

27. LeGoff, D. B., & Sherman, Long-term outcome of social skills intervention based on interactive LEGO play. *Autism*, Москва 10(4). 2006. (C. 317-329).

28. Lockitt, W. *How LEGO Can Help Overcome Adverse Childhood Experiences (ACE's)*. 2020 Режим доступа: <https://williamlockitt.co.uk/>

29. Klassen, K., Hamilton, A., & Peabody, M. A. *Seriously Therapeutic Play with LEGO®: The Guidebook for Helping Professionals*. Routledge 2018.

30. SenTalk (n.d.). *LEGO-based Therapy: Building Emotional Resilience and Social Skills in Children*. Retrieved from sentalk.org

Режим доступа: <https://sentalk.org/lego-based-therapy/>

31. Farajallah, I., & Reda, O. *The Psychosocial Impacts of War and Armed Conflict on Children*. *Psychiatric Times*. Retrieved from 2022.

Режим доступа: <https://www.psychiatritimes.com/view/the-psychosocial-impacts-of-war-and-armed-conflict-on-children>

32. Miller, K. E. *War, Toxic Stress, and the Mental Health of Children*. *Psychology Today*. 2022

Режим доступа: <https://www.psychologytoday.com/us/blog/the-refugee-experience/202311/war-toxic-stress-and-the-mental-health-of-children>

33. Thomas, L. *Psychological Effects of War on Children*. *Psychiatry Advisor*. Retrieved from 2022.

Режим доступа: <https://www.psychiatryadvisor.com/features/psychological-effects-of-war-on-children/>

34 *The impact of war on children's mental health*. *Museum of War Childhood*. Accessed December 8. 2023.

Режим доступа: <https://warchildhood.org/impact-of-war-on-childrens-mental-health/>

35. Ariñi López. *Invisible Scars: Lasting Effects of War on Children's Mental Health*. 2024. Режим доступа:

<https://www.psychiatryadvisor.com/features/psychological-effects-of-war-on-children/>

36. Бюргин Д., Анагностопулос Д., *Отделение правления и политики ЭСКАТО и др. Влияние войны и принудительного перемещения на психическое здоровье детей — многоуровневые, ориентированные на потребности и учитывающие травмы подходы. Европейская детская психиатрия* 31(6). 2022.

37. Шойгу Ю.Є. *Особливості психологічної допомоги дітям в умовах кризи. Національний психологічний журнал* №3. 2017 (С. 14-21).

38. Виготський Л.С. *Собрание сочинений в 6 томах. Москва* 1982–1984.

39. Бернс М.Е. *Арт-терапія та ігрові методи в роботі з дітьми, які пережили травму. Нью-Йорк* 2021. 254 с.

40. Робінсон Дж. *LEGO-терапія: методи соціальної адаптації та розвитку дітей. Лондон* 2022. 198 с.

41. Гудман Р. *Гра як інструмент емоційної підтримки дітей. Нью-Йорк* 2020. 265 с.

42. Axelsson J. *Group Therapy for Children in Conflict Zones. – New York* 2021.

43. Kramer L. *Creative Arts in Trauma Therapy. Boston* 2020.

44. Landreth G. *Play Therapy: The Art of the Relationship. New York* 2019.

45. Mitchell H. *Interactive Methods in Crisis Support for Children. London* 2022.

46. Robinson J. *LEGO Therapy: Creative Solutions for Children in Trauma. Boston* 2022.

47. Бенашвілі А.П. *Психологія арт-терапії в кризових ситуаціях. Москва* 2019.

48. Декарт, Р. *Правила для керівництва розумом. Київ* 1989. Т.1. (С. 77–153)

49. Landreth G. *Play Therapy: The Art of the Relationship*. New York 2019.
50. Шатохіна О. *Навчальна гра*. Початкова освіта. 1999. № 18. С. 1-4.
51. Шевалдіна С.Г. *Уроки Лего-конструювання в школі: методичний посібник*. К.: Лабораторія знань, 2011. С. 19-43.
52. Гоффман Д. *Терапевтичні можливості гри з LEGO для дітей у кризових ситуаціях*. Нью-Йорк 2020.
53. Лікс Н. *Методи роботи з дітьми, які пережили травму: арт-терапія та LEGO*. Лондон 2018.
54. Крюгер С. *LEGO в освіті та терапії: Ігрові методи для розвитку дітей*. Лондон 2019.
55. Відділ ЛЕГО-педагогіки, ІНТ. *Конструємо: граємо і вчимося Lego Dacta Матеріали розвиваючого навчання дошкільнят*. Київ, 2020. 60с.
56. Використання Лего у навчанні дітей з інтелектуальними порушеннями Режим доступу: <https://naurok.com.ua/vikoristannya-lego-u-navchanni-ditey-z-intelektualnimi-porushenniyami-180994.html>
57. Волощенко Н. О., Коваль Ю. О. *Освітньо-розвивальний потенціал Lego- технології у розвитку пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку.. Дошкільна освіта. Випуск 11 (3). 2023 (С.88-97).*
58. Левченко М. *Конструктори LEGO як арт-терапія: світовий досвід*. Режим доступу: <https://bi.ua/ukr/posts/view/konstruktory-lego-kak-art-terapiya-mirovoy-opyt/>
59. Рожок Т.Л., Костецька О.А. *Від маленької цеглинки – до розумної дитинки*, Дидактично-ігровий посібник, Вінниця 2018. 15 с.
60. Стецо Н.В. Матеріал: *Збірка анкет для батьків дошкільників*. Режим доступу: <https://vseosvita.ua/library/zbirka-anket-dla-batkiv-doskilnikiv-290947.html>

ДОДАТКИ

Додаток А

Анкета для батьків: Психологічний стан дитини

Інструкція:

Будь ласка, відповідайте на запитання, оцінюючи психологічний стан вашої дитини за 3-бальною шкалою:

- 1 бал — низький рівень (проблема є очевидною)
- 2 бали — середній рівень (проблема є, але не критична)
- 3 бали — високий рівень (проблем немає або вони незначні)

Питання:

1. Як часто ваша дитина відчуває тривогу чи страх?
 - 1 бал: часто
 - 2 бали: іноді
 - 3 бали: рідко або ніколи
2. Чи помічаєте ви зміни в настрої вашої дитини (наприклад, часті перепади настрою, дратівливість)?
 - 1 бал: значні зміни
 - 2 бали: незначні зміни
 - 3 бали: відсутні зміни
3. Як ваша дитина взаємодіє з однолітками?
 - 1 бал: уникає спілкування, має труднощі в соціалізації
 - 2 бали: спілкується, але з певними труднощами
 - 3 бали: активно спілкується та має друзів
4. Наскільки ваша дитина здатна концентруватися на навчанні та виконанні завдань?
 - 1 бал: велика складність у концентрації
 - 2 бали: іноді виникають труднощі
 - 3 бали: концентрується без проблем

5. Як часто ваша дитина демонструє позитивні емоції (радість, захоплення)?

1 бал: рідко або ніколи

2 бали: іноді

3 бали: часто

Критерії оцінки

1 бал (низький рівень): Вказує на серйозні проблеми, що потребують термінової уваги психолога або спеціаліста.

2 бали (середній рівень): Вказує на наявність проблем, які можуть бути вирішені за допомогою підтримки, але не є критичними.

3 бали (високий рівень): Вказує на здоровий психологічний стан дитини, без явних ознак проблем.

Використання результатів:

Результати анкети можуть бути використані для оцінки загального психоемоційного стану дітей та виявлення тих, хто потребує додаткової підтримки чи консультацій.

Результати опитування батьків.

№	Т	З	В	К	Е
1	1	1	1	1	3
2	2	2	2	2	2
3	2	2	2	2	2
4	3	1	3	1	1
5	1	1	1	1	1
6	1	1	1	1	3
7	2	2	2	1	3
8	1	1	1	1	3
9	2	1	2	2	2
10	1	1	1	1	1
11	2	2	2	2	2
12	1	1	1	1	1
13	1	1	3	1	3
14	3	1	3	3	3
15	2	2	2	2	2
16	2	2	2	2	2
17	3	2	3	1	3
18	1	1	3	1	3
19	1	1	3	1	3
20	3	3	3	3	3
21	2	2	2	2	3
22	2	2	2	2	3
23	2	2	2	2	2
24	2	2	2	2	2
25	1	1	3	1	1
26	2	2	2	2	2
27	1	1	1	2	1
28	2	2	2	2	2
29	2	2	2	2	2
30	3	1	3	1	3
31	2	2	2	2	2
32	2	2	2	2	2
33	1	1	1	1	3
34	2	2	2	1	2
35	2	2	2	2	2
36	3	1	3	2	3
37	2	2	3	2	3

Додаток В

Результати контрольного опитування батьків

Діагностика впливу LEGO-занять на психічний розвиток та соціально-психологічну підтримку дітей під час війни

	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O
1	5	3	4	3	4	3	4	3	4	3	5	3
2	4	3	3	2	3	3	4	2	3	2	3	3
3	5	3	5	3	5	3	5	3	5	3	5	3
4	4	3	4	3	5	3	5	3	4	3	5	3
5	5	1	4	1	3	3	3	3	3	2	5	3
6	4	3	5	3	5	3	4	2	5	3	4	3
7	5	3	3	1	5	2	4	2	4	1	3	4
8	4	3	5	3	5	3	4	3	4	3	5	3
9	5	3	5	3	4	3	4	3	4	3	4	3
10	4	3	4	3	4	3	4	3	4	3	5	3
11	5	3	5	2	5	3	4	3	4	2	4	3
12	4	3	3	2	4	3	4	2	4	3	4	3
13	5	3	4	3	4	3	5	2	4	2	4	3
14	4	3	4	3	5	3	4	3	4	3	5	3
15	5	3	3	3	3	3	4	3	4	3	5	3
16	4	3	4	2	5	3	4	3	5	3	5	3
17	5	3	5	3	5	3	4	3	4	2	4	3
18	4	3	3	3	5	3	4	3	4	3	5	3
19	5	3	4	3	4	3	4	3	4	3	4	3
20	4	2	4	2	5	3	5	3	4	2	4	1
21	5	0	3	1	2	1	3	1	3	1	2	1
22	4	2	4	3	4	3	4	3	2	3	4	3
23	5	3	4	3	4	3	4	3	4	3	5	2
24	4	3	4	3	4	3	4	3	4	3	4	2
25	5	3	4	3	5	3	5	3	4	3	5	3
26	4	3	5	3	5	3	5	3	4	3	5	3
27	5	3	4	3	4	3	4	3	5	3	5	3
28	4	3	5	3	4	3	4	3	5	3	5	3
29	5	3	4	3	4	3	4	3	4	3	4	3
30	4	3	4	3	4	3	5	3	4	3	4	3
31	5	3	4	3	4	3	5	3	4	3	4	3
32	4	2	4	3	3	3	4	2	4	2	5	3
33	5	3	4	3	4	2	4	5	3	3	3	3
34	4	3	4	1	4	3	4	2	5	2	4	3
35	5	3	4	3	5	3	5	3	3	3	5	2
36	4	2	5	3	4	3	5	3	5	3	5	3
37	5	3	3	2	4	3	3	2	3	2	4	2